ANAOKULU ÇOCUK KİTAPLARINDA DENEYSEL FORMLAR

Arzu ERGÖL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Grafik Ana Sanat Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Mehtap UYGUNGÖZ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Nisan 2008

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

ANAOKULU ÇOCUK KİTAPLARINDA DENEYSEL FORMLAR

Arzu ERGÖL
Grafik Ana Sanat Dalı
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nisan 2008
Danışman: Yrd. Doç. Mehtap UYGUNGÖZ

Hızlı iletişim çağı ve popüler kültür egemenliği, kitle iletişim araçlarının da etkisiyle, insanları görsel mesaj yoğunluğu içinde bırakmaktadır. Dijital çağın hızlı yükselişi, en çok da çocukları bir tüketim öznesi konumuna indirgemektedir. Özellikle son yirmi yıldır çocuklara yönelik ürünlerdeki artış, tüketim çılgınlığının da etkisiyle yayınevleri için, çocuk kitaplarını ciddi bir pazar haline getirmektedir. 1990'lı yıllardan günümüze özellikle ülkemizde, yayınlanan çocuk kitabı sayısındaki artış da bunu desteklemektedir. Çocuk kitaplarının ticari getiri nedeniyle özensizce hazırlanışı ve seri şekilde piyasaya sunumu, içerik ve görsel kaliteyi arttırma kaygısı ve sorumluluğundan yayınevlerini uzaklaştırmaktadır. Tüm basılı malzemelerin üretiminin standartlaşmasından, çocuk kitapları da payını almaktadır. Böylece neredeyse aynı görsel malzeme ve içerikle hazırlanan kitaplar ortaya çıkmaktadır.

Çocukların dünyasında görsel algılamanın önemi düşünüldüğünde; teknolojinin ve dijital dünyanın kitabın varlığını tehlikeye sokması ve neredeyse "sanal" bir dünyayla görüntü karmaşasının içine doğan çocukların ilgisini çekmesi açısından, kitabın görsel tasarımının başarıya ulaşması ve ayırt edici olması beklenmektedir. Bu nedenle çocuk kitaplarındaki deneysel formlar çocuğun kitapla tanışması, görsel ve düşünsel dünyasının oluşmasının yanında, salt kitabın varlığı ve grafik tasarım alanına kazandırdıkları açısından da önem taşımaktadır.

ABSTRACT

EXPERIMENTAL FORMS IN PRESCHOOL CHILD'S BOOKS
by
Arzu ERGÖL
Master of Arts Thesis in Graphic Design
Anadolu University, Graduate School of Social Sciences. Eskişehir. April 2008
Advisor: Ass. Prof. Mehtap UYGUNGÖZ

The rapid communication age and the popular culture hegemony as well as the effect of the mass media cause the people to be involved in the visual message intensity. The quick rising development of digital age causes particularly the children to be reduced as a status of a consumption object. Particularly during the last twenty years, the increase of the products targeted the children caused the story books of children became a serious market for the publication houses in the whole market. The increase which was also noticed in our country from 1990s until today supports this fact. The carelessly done and mass production of story books related to the children release the publication houses from the responsibility for increasing the visual quality and content of such books. The standardization of each printed material has also reflected the negative effect on story books of children. Therefore the books which are almost prepared based on the same visual material and content occur.

If it is considered that the visual perception in the world of children has indicated a great importance, it is expected to notice that the visual design of the book became successful and distinguishable from the point of view of attracting the interest of the children who were born in almost an imaginary world where the presence of the book became in a dangerous elimination process depending on the effects of technology and digital world. Therefore, the experimental forms in the books of children are important since those works enable the children to be met the book and constituted a visual and thoughtful world as well as providing contributions in the graphical design field.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Arzu ERGÖL'ün "Anaokulu Çocuk Kitaplarında Deneysel Formlar" başlıklı tezi 10 Nisan 2008 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Grafik Anasanat dalında Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

		Adı-Soyadı	**İmza**
Üye (Tez Danışmanı)	:	Yrd. Doç. Mehtap UYGUNGÖZ	
Üye	:	Prof. Fikret UÇAR	
Üye	:	Doç. Gonca İLBEYİ DEMİR	
Üye	:	Doç. Sevim SELAMET	
Üye	:	Doç. Fethi KABA	

Prof. Dr. Nurhan AYDIN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZ ..... **ii**
ABSTRACT ..... **iii**
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ..... **iv**
ÖZGEÇMİŞ ..... **v**
RESİMLER LİSTESİ ..... **viii**

1. GİRİŞ **1**
1.1. Problem 1
1.2. Amaç 2
1.3. Önem 2
1.4. Varsayımlar 3
1.5. Sınırlılıklar 3
1.6. Tanımlar 4
1.7. Yöntem 5

2. BULGULAR VE YORUM **6**
2.1. Kitabın Tanımlanması 6
2.2. Kitabın Tarihsel Gelişim Süreci 7
2.2.1. Yazı 8
2.2.2. Papirüs 10
2.2.3. Parşömen 11
2.2.4. Kâğıt 12
2.2.5. Matbaadan Günümüze Kitap 12
2.2.5.1. İlk Basılı Kitaplar 14
2.2.5.2. Yazı Karakterleri ve Baskı Tekniklerindeki Gelişmeler 16
2.2.5.3. Modern Sanat Akımlarında Kitap 20
2.3. Çocuk Kitaplarının Tarihsel Gelişimi ve Okul Öncesi Çocuk Kitapları 24
2.3.1. Çocuk Kavramına Bakışın Tarihsel Olarak İncelenmesi 24
2.3.2. Çocuk Kitaplarının Tarihsel Gelişimi 26
2.3.2.1. Çocuk Kitaplarının Doğuşu ve İlk Çocuk Kitapları 26

2.3.2.2. 20. Yüzyılda Çocuk Kitaplarındaki Artış ve Uzmanlaşma 28
2.3.2.3. Türkiye'de Çocuk Kitapları 29
2.3.2.4. Günümüzde Çocuk Kitapları 33
2.3.3. Okul Öncesi Çocuk Kitapları 34
2.3.3.1. Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının İşlevleri 37
2.3.3.2. Okul Öncesi Dönemde Kitap – Çocuk İlişkisi 38
2.3.3.3. Okul Öncesi Çocuk Kitaplarında Konular ve Yaş Grupları 40
2.3.3.4. Anaokulu Çocuk Kitapları 45
2.4. Okul Öncesi Çocuk Kitaplarında Tasarım Süreci ve Görsel Ögeler 50
2.4.1. Tasarım Sürecindeki Aktörler 50
2.4.1.1. Yazar 50
2.4.1.2. Grafik Tasarımcı 51
2.4.1.3. İllüstratör – Çizer – Ressam 52
2.4.1.4. Pedagog 53
2.4.1.5. Editör 53
2.4.1.6. Yayımcı 54
2.4.2. Tasarımdaki Görsel Ögeler 55
2.4.2.1. Kitap Boyutu 56
2.4.2.2. Kapak Tasarımı ve Cilt 56
2.4.2.3. Resimleme 58
2.4.2.4. Tipografi 59
2.4.2.5. Sayfa Düzeni 60
2.4.2.6. Kağıt Kalitesi 60
2.5. Çocuk Kitaplarına Deneysel Yaklaşım 61
2.5.1. 20. Yüzyılda Değişen Grafik Tasarım Anlayışının Çocuk Kitaplarına Etkisi 61
2.5.2. Çocuk Kitapları Alanında Deneysel Tasarım Örnekleri 69
2.5.3. Günümüzde Türkiye'de Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının Değerlendirilmesi ve Öneriler 90
3. UYGULAMALAR 95
4. SONUÇ 101
KAYNAKÇA 103

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa

Resim 1: M.Ö. 3000 Yıllarına Ait Kil Tablet 9
Resim 2: *Book of the Dead of Nakht* İsimli Papirüs Kitaptan Örnek 9
Resim 3: Mısır Papirüslerinden Bir Örnek 11
Resim 4: Gutenberg İncili 13
Resim 5: 13. Yüzyıla Ait Bir Elyazması 15
Resim 6: Solda Aldus Manutius'a Ait Bir Sayfa Tasarımı, Sağda John Baskerville'in Tasarladığı Başlık Sayfası 17
Resim 7: Solda 19. Yüzyılda İcat Edilen Dizgi Makinesi Linotype, Sağda Gutenberg Müzesi'nde Bulunan Dizgi Makinesi Monotype 18
Resim 8: *Birds Of America'*dan Bir Sayfa 19
Resim 9: Jean de Montchenu'nın Yaptığı Kalp Biçimli Kitap 19
Resim 10: Flippo Marinetti *The Words To Freedom* 20
Resim 11: *Die Scheuche* Kurt Schwitters, Theo Van Doesburg ve Kate Steinitz'in Tasarımı, 1925 21
Resim 12: El Lissitzky'nin "2 Squares" adlı Çocuk Kitabı Tasarımı 22
Resim 13: *Grundbegriffe Der Neuen Gestaltenden Kunst* Theo Van Doesburg'un Hazırladığı Kitap Kapağı, 1925 23
Resim 14: Solda Herbert Bayer'in *Staatliches Bauhaus In Weimar* İsimli Kitap Kapağı Tasarımı, 1923 Sağda Laszlo Moholy Nagy'nin Yaptığı Başlık Sayfası 23
Resim 15: Ya-Pa Yayınlarından Çıkmış, Şekilleri Kavramaya Yönelik Bir Okul Öncesi Kitabı 35
Resim 16: *Kartları Eşleştir* 36
Resim 17: Resimlerle Zıt Kavramları Tanıtan Bir Okul Öncesi Kitabı 36
Resim 18: Çiftlik Hayvanlarıyla İlgili Bir Resimli Kitap 41
Resim 19: *Banyo Zamanı* 42
Resim 20: *Renkler, Hayvanlar* 43
Resim 21: *Algılıyorum, Çiziyorum, Yapıyorum* 46
Resim 22: *Kare Doldurmaca* 46
Resim 23: *Minik Eller* 47
Resim 24: *Orman Hayvanları* 48
Resim 25: *El Yazısı Dünyası* 49

Resim 26: Aytül Akal'ın Farklı Boyutlarda Hazırlanmış İki Kitabı 56
Resim 27: Kapak Tasarımlarından Örnekler 57
Resim 28: Can Göknil'in Resimlemelerinden Örnekler 58
Resim 29: Vladimir Lebedev, *The Alphabet*, 1925 63
Resim 30: Petr Miturich, *Piano In Nursery*, 1920 64
Resim 31: Isaachar Ber Ryback, *Little Tales For Little Children*, 1920 64
Resim 32: Koga Harue *Mid-Winter Night's Dream*, 1931 65
Resim 33: Koga Harue, *Winter*, 1932 66
Resim 34: Yasui Koyata, *Railway Bridge*, 1931 66
Resim 35: Yasui Koyata, *Akihabara Station*, 1932 67
Resim 36: Matsuyama Fumio, *Road Roller,* 1931 67
Resim 37: Kawakami Shiro, *The Fireside,* 1929 68
Resim 38: Okamoto Kiichi, *A Modern Urashima Taro*, 1930 68
Resim 39: Matsuyama Fumio, *Dredging The River*, 1931 68
Resim 40: *Dokun ve Kokla* Kitapları 71
Resim 41: *Dokun ve Kokla* Kitaplarından Sayfalar 72
Resim 42: Sesli Kitap *Duygularım* 73
Resim 43: Sesli Kitap *Çiftlik Hayvanları* 73
Resim 44: *Büyük Kedi Küçük Kedi* 74
Resim 45: *Kırmızı Başlıklı Kız* 74
Resim 46: Afiş Kitap, *İlk Kavramlarım* 75
Resim 47: Yapboz Kitap, *Peter Pan* 76
Resim 48: *Sağ ve Sol Eller Kitabı* 76
Resim 49: Robert Sabuda, *Cookie Count* 79
Resim 50: Massimo Missiroli, *Pinokyo* 80
Resim 51: Diana Guzmán Pedraza, *Camaleon* 81
Resim 52: Robert Sabuda, *Alice's Adventures in Wonderland* 82
Resim 53: *Alice's Adventures in Wonderland*'in Japonya Baskısı 83
Resim 54: *Kuniberta's Merry Marble* 83
Resim 55: Bruno Munari, *La Favola Delle Favole* 84
Resim 56: *Jungle Book* 85
Resim 57: Kees Moerbeek, *Roly Poly Book* 86
Resim 58: *Tactilo Loto* 87
Resim 59: Okul Öncesinde Aktivite Materyali Olarak Tasarlanmış Bir Takvim 87

Resim 60: Elodie Nouhen, *Tampons Stamps Stempel Tampones* 88
Resim 61: *Tampons Chevaliers* 88
Resim 62: Pascale Estellon, *Origami* 89
Resim 63: *Çiz, Maketleri Birleştir, Hayvanları Tanı* Arzu Ergöl, 2008 95
Resim 64: *Çiz, Maketleri Birleştir, Hayvanları Tanı* Arzu Ergöl, 2008 95
Resim 65: *Kavram Küpleri* Arzu Ergöl, 2008 96
Resim 66: *Kavram Küpleri* Arzu Ergöl, 2008 96
Resim 67: *Kavram Küpleri* Arzu Ergöl, 2008 97
Resim 68: *Renkler* Arzu Ergöl, 2008 98
Resim 69: *Renkler* Arzu Ergöl, 2008 98
Resim 70: *Renkler* Arzu Ergöl, 2008 99
Resim 71: *Hayvanların Dünyası* Arzu Ergöl, 2008 100
Resim 72: *Hayvanların Dünyası* Arzu Ergöl, 2008 100

1. GİRİŞ

1.1. Problem

İnsanoğlunun eğitimi ve kültürel gelişme sürecinde kitabın rolü ve önemi yadsınamayacak ölçüde büyüktür. Kitabın varlığı; tarihi boyunca, yazınsal kültürün oluşması, sözlü tarih anlayışından yazılı tarih anlayışına geçilmesi, toplumsal bilincin ve gelişmenin oluşmasında etkili olduğu kadar, bireysel gelişmede ve çocuk eğitiminde de etkili olmaktadır. İnsan-kitap ilişkisi, eğitim sürecinin, bireylerin gelişim süreci ve kültürel alışkanlıklarının önemli noktalarından birini oluşturmaktadır.

Kitap, ortaya çıktığı ilk dönemlerden bugüne dek, biçimsel özellikleri ve tasarım süreci bakımından birçok değişiklik göstermiştir; bu değişimler, kitabın varlığının önemini ve değerini, toplumsal yaşamın birçok alanında da hissettirmiştir. Kitabın insan yaşantısında ve çocuk eğitimindeki öneminin daha bir anlaşıldığı 20. yüzyıldan günümüze kadar, bu alandaki içerik çalışmalarının yanı sıra, tasarım boyutunda da yenilikler yaşanmıştır. Bu bakımdan kitap, hem kendi varlığını sürdürmek hem de eğitimdeki ve toplumsal gelişmedeki yerini ve değerini korumak için içeriği zenginleştirmenin yanında görsel özelliklerini de geliştirmektedir.

Kitabın tasarım yönüne verilen önem; kitabın sayıca az olduğu ve zorlukla elde edildiği günlerden, sayıca çok arttığı ve ulaşmanın kolaylaştığı günümüzde, kitabın varlığını ve insan yaşantısındaki önemini korumak açısından da etkili olmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve iletişim araçları sayesinde bilgiye ulaşmadaki kolaylığın, çocukluk döneminden itibaren kitaba tercih edilmesi, bir de, günümüzde kitabın sayıca çokluğuna rağmen özen ve kalite azlığının çocukların kitaba olan ilgisini olumsuz etkilemesi göz önüne alındığında, çocuklukta tanışılan kitabın, eğitim sürecinin başındaki ve ilerideki kültürel hayatta insan-kitap ilişkisinin sürmesindeki etkisi daha bir önem kazanmaktadır. Bu bakımdan kitabın insan yaşantısındaki ve kültürel dünyamızdaki varlığını sürdürerek, özellikle okul öncesi dönemde, çocuk dünyasına kitabın değerini

anlatması açısından, var olan tasarımların sorgulanması ve yeni tasarım yaklaşımları ve önerilerinin düşünülmesi gereklidir.

1.2. Amaç

Grafik tasarım alanında kitabın varlığı, hem kitabın kendi tarihsel süreci, hem de tasarım alanındaki gelişmeler açısından önemlidir. Kitap her ne kadar diğer tasarım ürünlerinde olduğu gibi, belirli normlardan ve genel tasarım prensiplerinden etkilense ve genellikle bu çizgiye sadık kalsa da, özellikle çocuk kitapları, tasarımcının çocuk dünyasına girerek daha özgürce çalışabileceği ve geleneksel formlardan uzaklaşabileceği bir alan olabilmektedir. Geçmişte bu yöndeki girişimlerin, özellikle 20. yüzyılın başlarında, modernist hareketlerle birlikte görüldüğü ve grafik sanatına ve kitabın varlığına olan olumlu etkileri düşünüldüğünde; bu alternatif örnekler üretme konusundaki anlayışın, günümüzde de, tasarım alanına yeni çözümler getirmek ve çocuk kitaplarında yeni formlar ortaya çıkarmak amacıyla sürdürülmesi gereklidir. Okul öncesi çocuk kitapları alanında var olan örneklerin; tasarımcılar, yayıncılar, yazarlar gibi tasarım sürecindeki kişilerin rolü açısından ve çocuklar üzerindeki etkileri açısından değerlendirilmesi ve çocuk kitapları tasarımındaki deneysel yaklaşımların öneminin, geçmişte yapılmış örnekleri ve uygulanacak alternatif örnekleriyle ortaya konulması amaçlanmaktadır.

1.3. Önem

Günümüzde görselliğin, ilgi çekme ve satın almadaki önemi kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitle iletişim araçları ve teknolojik gelişmeler, sunulan ürünlerin çokluğuyla birlikte, görselliğin önemini ve ayırt edici özelliğini, bir kez daha ortaya koymaktadır. Kitap, eskiye göre sayıca çokluğu, ulaşma kolaylığı bakımından, bir iletişim ve kültür nesnesi olmaktan çok, satılan bir ürün olarak karşımıza çıkmakta ve kitabın görselliği, bu bakımdan, kitabın tarihinde belki de en çok bu dönemde önem kazanmaktadır. Yetişkinler açısından kitap seçiminde, görselliğin ve görselliğin

yarattığı ilk izlenimin etkisi düşünüldüğünde, kitabın formunun ve yaratacağı ilginin bir çocuk için önemi daha da belirginleşmektedir. Çocukların birçok teknolojik görsel uyaranla çevrildiği günümüzde, kitabın form olarak bir çocuk için daha dikkat çekici olması; bir oyuncak ya da teknolojik eğlence gibi güzel vakit geçirmeyi sağlaması açısından önem kazanmaktadır, bu bakımdan çocuk kitapları tasarımında, geleneksel tasarım ve üretim prensiplerinden uzaklaşılması ve yeni formlar denenmesi neredeyse kaçınılmazdır.

1.4. Varsayımlar

Bu araştırmada okul öncesi çocuk eğitiminde ve kişisel gelişim sürecinde, kitabın varlığının olumlu etkisi ve bu etkinin kitabın varlığıyla birlikte sürmesinin, çocuk kitapları alanında geliştirilecek yeni tasarım yaklaşımlarına ve alternatif önerilere bağlı olduğu varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırmada çocuk kitapları konusu, türlerin ve yaş gruplarının yoğunluğu açısından yalnızca okul öncesi anaokulu çocuk kitapları açısından ele alınmaktadır. Bu yaş grubuna yönelik kitaplar incelenirken; içeriğin yanında, kitabın dış yapısı, kitabın tasarımının içeriği yansıtmadaki ve onu daha önemli hale getirmedeki rolü üzerinde durulmaktadır. Kitabın ortaya çıkışına, tasarım prensiplerine ve dış yapısına ilişkin bilgilendirme; kitabın tarihi, formu ve tasarımına dair bilgi ve normların yoğunluğu nedeniyle yüzeysel tutulmaktadır. Bu nedenle içeriğe ve tasarıma ilişkin normlar yalnızca okul öncesi çocuk kitapları açısından değerlendirilmektedir.

1.6. Tanımlar

Kitap tasarımı: Kitap içeriğinin yazı, resim, grafik gibi görsel unsurlar kullanılarak, kitabın fiziksel yapısı ve unsurlarıyla birlikte biçimlendirilmesi.

Kodeks (codex): Kitabın görünümünde birinci derecede önemli bir değişim olan, sayfaların bir cilt yardımıyla bir araya getirilmesiyle oluşan, bugün de kitabın en çok kullanılan formu. (Labarre, 1995, s.12).

El yazması (manuscript): Matbaanın bulunuşundan önceki kitap yazma ve çoğaltma biçimi olan, herhangi bir yazı malzemesi üzerine insan eliyle yazılmış kitaplar. (Öcal, 1971, s.81).

Tipografi: Genel olarak belirlenmiş bir yüzey üzerinde harf, sözcük, satırlarla, boşluklama unsurları ve çizgilerle yapılan görsel, işlevsel ve estetik düzenlemelerdir. (Sarıkavak, 2004, s.231).

Deneysel kitap tasarımı: Yalnızca kitabın içindekinin değil, kitabın kendisinin de okunduğu tasarımlardır. (Kitap Üzerine Anatomi Dersleri, 1993, s.91). Kitabın okuyucusuyla girdiği ilişkide görme, dokunma, koklama duyularının harekete geçtiği göz önünde bulundurularak, kitabın boyut, cilt biçimi, kağıt cinsi, sayfaları ve kapağıyla, içeriği tarif edici özellikler taşımasından öte içeriğin kendisini oluşturmasıdır.

Çocuk kitabı: Çocukluk dönemi olarak tanımlanan 2–14 yaş arasındaki çocukların, yaş grupları ve yaş gruplarının fiziksel ve zihinsel özellikleri göz önüne alınarak hazırlanan kitaplar.

Okul öncesi dönemi: Çocuğun 0-72 ay arasındaki, yani doğumundan ilköğretim çağına kadar, fiziksel ve bilişsel gelişimine bağlı olarak, birtakım temel davranışları ve yetileri kazandığı dönemdir. (Abacı, 2003, s.7).

Anaokulu: Çocuğun fiziksel gelişimine bağlı olarak kazanılan temel davranışların ve bilişsel gelişimi ile ilgili anlama ve değerlendirme yetilerinin edinilmesi ve belli kavramların öğretilmesini amaçlayan okul öncesi eğitim kurumlarından, 3-6 yaş grubu çocukların eğitimini üstlenen kurumlardır.

1.7. Yöntem

Bu araştırma mevcut durumu ortaya koymaya yönelik ve geçmişteki örnekleriyle birlikte alternatif tasarım denemelerini sunan betimsel bir çalışmadır. Bu amaçla araştırmada, kitabın ortaya çıkışından başlayarak, günümüze değin geçirdiği gelişim, çocuk kitapları açısından da ele alınarak, toplumsal gelişimin yanında, okul öncesi dönemdeki etkisinin de anlaşılması açısından anlatılmaktadır. Bu nedenle, kitabın çocuk eğitiminde kazandığı önem, kitabın tarihi boyunca tasarım sürecindeki değişimleriyle birlikte ortaya konarak, kitap tasarım alanındaki yeni yaklaşımların, hem çocuk kitaplarına, hem grafik tasarıma olumlu etkileri vurgulanmaktadır.

Kitabın yetişkinler için olduğu kadar, çocukların hayatında da varlığını sürdürebilmesi ve değerli görülmesi amaçlanarak, çocuk kitapları alanındaki sıra dışı ve yaratıcı örnekler araştırılarak ortaya konulmaktadır. Bunun yanında çocuk kitapları alanında eser veren yazar, çizer ve grafik tasarımcıların, konuya ilişkin görüşleri, basındaki röportajlarından ve çeşitli kitaplardan derlenerek belirtilmekte, bu bilgilerin ışığında çocuk dünyasında kitabın ve yaratıcılığın önemi bir kez daha vurgulanmaktadır.

Araştırmada, belirlenen konu evreni olan çocuk kitapları hakkında tüm tür ve örnekleri ortaya koymanın imkansızlığı açısından, sınırlandırılan başlık dahilinde; kitaplardan, konuyla ilgili yazılmış tezlerden, yayınevlerinden, okul öncesi eğitimi uzmanlarından ve gazete, dergi, internet gibi medya kaynaklarından yararlanılmaktadır.

2. BULGULAR VE YORUM

2.1. Kitabın Tanımlanması

İnsanoğlunun, tarih boyunca bilgileri saklamak amacıyla kullandığı, neredeyse 5000 yıllık bir geçmişi olan, bilgiyi saklama ve kaydetme işlevinin yanı sıra, grafik bir dili de bünyesinde barındırması nedeniyle kitap; önemli bir görsel iletişim aracıdır. İnsanoğlu kitabı, bilgi saklama, iletme, öğrenme gibi daha fazlasını sayabileceğimiz birçok amaçla, tarih boyunca, çeşitli formlarda üretip faydalanmıştır. Kil tabletler, papirüs ruloları, taş yazıtlar gibi tarih boyunca kitabın dayanakları olarak kabul edilen birçok form da düşünüldüğünde; tüm bu malzemelerin günümüze kadar gelmesi kalıcı olmalarına dayanmaktadır.

İletişim, kültür, sanat alanlarının önemli bir nesnesi olan kitabı, salt biçime dayalı ya da üretme ve faydalanma amaçlarına göre tanımlamak, yetersiz ve sınırlayıcı olmaktadır. Hangi basılı malzemeye kitap denildiği, ölçütlere ve tanımlara uyan her şeyin kitap olup olmayacağı konusu zaman zaman belirsizleşmektedir. Bunun yanında kitabı tanımlarken birçoklarına göre değişen kriterler göz ardı edilirse, üzerinde anlaşılan tek kriter ve onu basılan tüm diğer ürünlerden ayıran tek özellik kalıcılık olmaktadır.

Basılı tüm malzemeleri kitap olarak kabul etmek mümkün olmadığından, basılı bir nesnenin kitap sayılabilmesi için bazı ölçütler gerekmektedir. Bunlar; görsel bir iletişim nesnesi olarak tasarlanması; bilgi, duygu, düşünce aktarımı için yazı ya da başka simgeler kullanması, kullanışlı olması, dağıtma, saklanma, korunma amacıyla yayınlanması, yani kalıcı olma amacını taşımasıdır. Kitap fikri yayın düşüncesine, yani bir metnin yayılması ve muhafazası isteğine bağlıdır. Dolayısıyla kitap, mektuptan noter tasdikli belgeye dek, genel olarak, arşiv belgeleri arasında yer alan tüm özel belgelerden ayrılmaktadır. (Labarre, 1995, s.5).

Kitabı geniş biçimde; yazı ve resimlere dayalı sayfaların bir araya getirilip ciltlenmesiyle oluşan, bir kapak aracılığıyla korunan, yayılma amacı taşıyan, içerdiği

metnin yanında, görsel bir dili de olan, bilgi iletme, saklama amaçlarını taşıyan, bir kültür, sanat ve iletişim nesnesi olarak tanımlamak olanaklıdır. Bu özelliklerinden ve genel tanımından hareketle kitap, bir metin, ticari bir meta, iletişim aracı ve nihayetinde sanatsal ve kültürel değeri olan bir ürün olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Kitabın Tarihsel Gelişim Süreci

Kitap, ilk örneklerinden bugüne, form, işlev ve tasarım süreci düşünüldüğünde, muazzam bir değişim göstermiştir. İletişim kurma ve bilgi saklama amaçlarından hareketle, görsel iletişimin ilk örneklerinin ve giderek yazının ortaya çıkışı, kitabın doğuşundaki etkenleri oluşturmaktadır. Zamanla kullanılan malzemenin, biçimsel özelliklerin ve görsel tasarımın değişmesi; kil tabletler, papirüs rulosu, parşömen kodeks evrimini ortaya çıkarmış ve kitap en çok kullanılan kodeks formuyla günümüze kadar gelebilmiştir. Kitabın 5000 yıllık tarihinde, onun salt form olarak değişimini etkilemenin ötesinde rolü olan, insanlık tarihindeki gelişmeler, kuşkusuz kitabın doğuşunu, kökenlerini, bugüne gelişini açıklamakta ve bugünü anlamakta rehber olmaktadır.

İletişim sözcüğünün Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre tanımı "duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyon" dur. Görsel iletişim ise; duygu düşünce ve bilgilerin, daha evrensel bir şekilde, semboller aracılığı ile görsel bir dil kullanılarak aktarılması olarak tanımlanabilmektedir. Görsel iletişimin ilk örneklerini; nesne, insan, olay ve düşüncenin şekle dönüşme çabasıyla birlikte insanların resmi, bir işaret ya da sembol olarak kullanmaya başlaması oluşturmaktadır.

M.Ö. 15000'li yıllarda rastlanan en eski mağara resimleri; insanoğlunun yaşadıklarını anlatmak için resimleri sembolik şekle dönüştürerek oluşturduğu, ilk görsel dil olarak tanımlanabilmekte ve bu sembolik resimler; ilk piktogramlar olarak da kabul edilmektedir. Resim yazısı da denilen piktogramlar, gelişerek yalnızca nesneleri, olayları değil fikirleri de betimleyen ideogramlara (fikir yazısı ya da kavram-yazı)

dönüşmektedir. Pek çok kavramı anlatacak kadar gelişen ideogramlar da karmaşıklaşan toplum hayatı ve düşünce sistemlerini yansıtmaya, tümce ve sözcükleri ifade etmeye yetmemesi nedeniyle, zamanla fonogram denilen, seslerin işaretleri olarak da bilinen, bir sesi ya da ses dizimini belirten yazılı biçimler olarak tanımlanabilen yazı dilini oluşturmuştur.

2.2.1. Yazı

Yazının bulunuşundan önce, iletişim ve bilgi aktarımı, yalnızca sözlü olarak gerçekleştiğinden, yazının bulunması, yaşananların günümüze aktarılması ve tarihin aydınlatılması konusunda çok önemli bir adım oluşturmaktadır. Yazı, piktogramlar ve ideogramlar aşamasından sonra, seslerin işarete dönüştürülmesiyle oluşturulmaktadır. Bu çabalar ilk önce "hece yazısı"nı ortaya çıkarmaktadır ve tarihte bu şekilde oluşturulan ilk sistemli yazılar Sümerler'e aittir.

M.Ö. 3000'li yıllara ait olduğu tahmin edilen Uruk tabletlerinde hece işaretleri bulunmaktadır. (Yıldız, 2000, s.4). Mezopotamya bölgesinde yerleşen Sümerlerin, coğrafi konuma bağlı olarak, alüvyonlu bölgede bulunmaları nedeniyle kil kullandıkları bilinmektedir; yumuşak ve nemli iken kil üstüne çizilen şekillerin daha sonra pişirilip sertleşmesiyle de kil tabletler oluşmuştur. Mezopotamya bölgesinin şartlarına bağlı olarak kullanılan kil, zamanla bölge uygarlıklarının yazı malzemesi ve kitabını oluşturmaktadır. Sümerlerin ve Asurluların işte bu kil tabletler üzerine ucu sivri çubukla yazdıkları ince yazılara "çivi yazısı" denilmektedir. Bu yazı, başlangıçta hayvan başlarını, insanları ve eşyaları betimleyen işaretlerden oluşan resim yazısı şeklindeyken, zamanla çizgi ve üçgenlerden oluşan ve bir "hece yazısı" sayılan "çivi yazısı"na dönüşmektedir.

M.Ö. 3000'li yıllarda ilk örneklerine rastlanan, Mısır'da ortaya çıkan, "hiyeroglif" olarak adlandırılan resim yazısı ise hece yazısına dönüşen çivi yazısının aksine, resim yazısı olarak kalmakta ve papirüs kâğıt üzerine yazılmaktadır. (Yıldız, 2000, s.22).

Resim 1. M.Ö. 3000 Yıllarına Ait Kil Tablet
(www.hp.uab.edu/image_archive/ue/tablet02.jpg)

M.Ö. 1500 yıllarında, sesleri işaret eden harfleri ve alfabeyi yaratan Fenikeliler, bugün kullandığımız modern alfabenin temelini oluşturmaktadırlar. Nesneleri, olayları, kavramları betimleyen resim yazısı, sözcükleri ve söz öbeklerini betimleyen hece yazılarının aksine, sesleri işaret eden harflerden oluşan alfabenin bulunması; okuma yazma sürecini kolaylaştırarak, iletişim, kitap ve yazı tarihinde, insanlık açısından kayda değer bir gelişme sağlamaktadır.

Resim 2. *Book of the Dead of Nakht* İsimli Papirüs Kitaptan Örnek, M.Ö. 1350 -1300
(www.egyptsbookofthedead.com/cont.php)

Kitabın tarihsel gelişim sürecinde, Mısır papirüsleri ve Sümerlerin kil tabletleri ise ilk kitaplar olarak kabul edilmektedir. Mezopotamya bölgesinde yapılan kazılar, kil tabletlerden oluşan birçok kütüphanenin olduğunu göstermektedir. Mezopotamya'da Asur uygarlığına ait Ninova Kütüphanesi olarak bilinen, kil tabletlerden oluşan kütüphanede, 30.000 kadar kil tablet vardır. (Yıldız, 2000, s.7). Bunun yanında kutu ya da deri kılıflar içinde tapınak kütüphanelerinde saklandığı bilinen Mısır papirüs ruloları ve de tapınak kütüphanelerinde envanterlerinin tutulduğu ortaya çıkan hukuki sözleşmeler, çeşitli resmi belgeleri içeren ya da tıp, astronomi gibi bilimler üzerine yazılan papirüs ruloları da bulunmaktadır.

2.2.2. Papirüs

Mısır'da M.Ö. 3000 yıllarında kitap yapımında kullanılan malzeme papirüs kâğıttır. Papirüs bitkisinin saplarının dikey olarak sıralanması, yapışkan bir maddeyle sıvanması, güneşte kurutulup, dövülüp cilalanmasıyla elde edilen papirüs kâğıdının kalite bakımından birçok çeşidi bulunmaktadır. En iyisi ise "Charta Hieratica" adında, kutsal kitapların yapımında kullanılan bir papirüs türüdür. (Öcal, 1971, s.67).

Papirüs kitap, genellikle birbirine eklenen yapraklardan oluşan "rulo" (volumen) şeklinde bulunmaktadır. Papirüs rulosu; yatay biçimde açılan bir tomar görünümünde olduğundan, okunması zordur ve bu bakımdan kullanışsız bulunmaktadır. Papirüs kitapta metin, dikey sütunlar halinde yazılmakta, kitabın adı metnin sonunda ya da rulo üzerine konan etiketin üzerinde bulunmaktadır. Kitabı korumak için, rulonun ucu tahta ya da kemik çubuğa bağlanıp kâğıt da özel bir sıvıya batırılmakta, değerli kitaplar da deri kılıf ya da tahta kutu içinde saklanmaktadır. Mısır'da ortaya çıkan, Yunan ve Roma toplumlarında da yayılan papirüs kitabın yerini, M.S. 2. yüzyıldan sonra parşömen almaktadır.

Resim 3. Mısır Papirüslerinden Bir Örnek
(www.egyptsbookofthedead.com/cont.php)

2.2.3. Parşömen

Parşömenin kaynağı Küçük Asya'da Bergama Kralı 2. Eumenes'e dayanmaktadır. Bergama bilginleri Mısır papirüsünün yerine başka bir yazı malzemesi kullanmak zorunda kalmışlar, bunun üzerine koyun, keçi, dana, teke, karaca gibi hayvanların derilerinden parşömen denilen kâğıt üretilmiştir. Latince "pergamineum" denilen parşömen adının da Bergama'dan geldiği düşünülmektedir. (Öcal, 1971, s.70).

Papirüsten daha esnek ve dayanıklı bir kağıt türü olmasına karşın, ilk zamanlarda parşömen kitaplar; papirüste olduğu gibi rulo şeklindedir. Daha sonraları, kullanılan hayvan derisinin, her iki yüzüne de yazılabilecek biçime getirilip defter şekline sokulmasıyla parşömen kodeksler ortaya çıkmaktadır. M.S. 2. ve 4. yüzyıllar arasında papirüsün yerini alan parşömen kodeks, okunması bakımından papirüs rulolarından daha pratik ve kullanışlı olması nedeniyle, kitabın bugünkü formu olan "kodeks"e çok benzemektedir. O dönemden beri biçimini neredeyse aynı şekilde koruması nedeniyle, kitabın tarihinde parşömen kodeksin yeri, matbaanın bulunuşu kadar önemli sayılmaktadır.

2.2.4. Kâğıt

Yazı yazmak için yazı malzemesi arayışı içinde olan insanların, birçok materyal kullandıkları, bugün elimizde kalan örneklerden anlaşılmaktadır. Kumaş, yazı yazmak için Asya ve Avrupa'da kullanılan malzemeler arasındadır. İlk önce ipekten kâğıt elde ederek, daha sonra ipeğin pahalıya mal olması nedeniyle, çeşitli bitki artıkları ve kalıntılarını kullanarak kâğıt üretmeyi başaranlar ise Çinlilerdir. İlk defa M.S. 105 yılında Çinli Ts'ai Lung tarafından üretildiği bilinen kağıt, 751 yılındaki Araplarla Çinliler arasındaki Talas Savaşıyla da, esir düşen kâğıt ustaları nedeniyle, Arap kültürüne de geçmektedir. (Gürcan, 1999, s.127).

Asya'dan 11. yüzyılda Araplar aracılığı ile önce İspanya'ya, ardından 12. yüzyılda İtalya'ya gelen kâğıt, 14. yüzyılda Avrupa'da yayılma göstermektedir. Kâğıdın parşömene göre daha geniş yapım olanaklarının bulunması, ayrıca daha hesaplı ve üretiminin daha az zahmetli olması, yayılmasını etkileyen nedenler arasında bulunmaktadır.

> Kağıdın bulunuşu, kitap ve kültür tarihinde çok önemli rol oynadı. Kâğıtla birlikte derhal çok geniş ölçüde el yazması kitaplarda bir artış oldu. Mal oluş fiyatları birden düştü. Kitap çok dar ve çok az zenginin süs malı olmaktan çıktı. Daha geniş bir kitlenin okuma aracı olmaya başladı. Dolayısı ile kültür dünyası yeni bir hız, yeni bir hareket kazandı. (Öcal, 1971, s.77).

2.2.5. Matbaadan Günümüze Kitap

Kâğıdın daha ucuz ve kolay bir şekilde üretilmesi; ardından, kitabın da daha seri şekilde üretilmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Matbaadan önce tüm kitapların elde kopyalanma yöntemiyle çoğaltılması, bu işlemin uzun zaman alan ve zahmetli bir iş olması, insanları baskı teknikleri aramaya yöneltmektedir. 1450'li yıllarda bir kuyumcu olan Gutenberg'in madeni harfler döküp baskı tekniği geliştirerek matbaayı bulması; hem kitabın, hem de kültür tarihinin dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.

İlk basılı kitap; Gutenberg'in matbaasından çıkan "42 Satırlık İncil" adıyla bilinen kutsal kitaptır. (Labarre, 1995, s.46). Bu kitap, diğer kutsal kitaplardan ayırt edilmek istenmesi nedeniyle ve kitabın sütunlarındaki satır sayısının kırk iki olmasından dolayı bu adı almaktadır.

Resim 4. Gutenberg İncili
(www.hrc.utexas.edu/exhibitions/permanent/gutenberg/html/images/mainpgimage.jpg)

Matbaanın kaçınılmaz bir ihtiyaç olması ve bulunmasının oluşturduğu etkiler, kitabın olduğu kadar, kültür ve insanlık tarihinin de değişmesi ve şekillenmesine neden olmaktadır. Bu etkiler ilk önce kitap için yeni bir dönemi başlatmakta, böylece ucuzlayan ve yaygınlaşan, üretim kolaylığı sayesinde kolayca çoğaltılan kitap, sadece seçkinlerin değil tüm kitlelerin ulaşabileceği bir nesne haline gelmektedir. İletişim ve bilgilenmenin artması da, aydınlanma sürecinin başlayıp hız kazanmasına neden olmaktadır. Kitap okumanın çoğalması ve yaygınlaşması, kökleşmiş düşüncelerin yıkılması ve aydınlanmanın başlamasında önemli bir etki oluşturmaktadır.

Matbaanın bulunuşunun ardından ilk basılan kitaplar, el yazması kitap görünümünü korumaktadır yani yeni basılan kitaplarda, bir süre, elyazmalarındaki alışılagelen, bildik formdan uzaklaşılmamaktadır. Basılı kitabın bugünkü görünümünü alması, arkaik

görünümden modern görünüme geçilmesi ise, matbaanın ardından bir yüzyıllık bir gelişme sonucunda tamamlanmaktadır.

2.2.5.1. İlk Basılı Kitaplar

Ortaçağdaki elyazması kitaplar ve ilk basılı kitaplar "defter" ya da "forma" biçiminde, yani bir araya getirilmiş yapraklardan meydana gelmektedir. Sayfa ve forma numarasının bulunmadığı bu kitaplarda, ciltçilere yol göstermek için de birtakım ipuçlarının yanında, genellikle "hiza" takip edilmektedir. Zamanla bu durumu, önce her formanın bir harfle belirtilmesi, formaların harflendirilmesinin ardından, her sayfanın numaralandırılması, her sayfanın numarasının da sayfanın sağ üst köşesine basılması izlemektedir. Her sayfanın üstüne kitabın ya da kitabın bölümünün kısa adının basılmaya başlanması da 15. yüzyıla dayanmaktadır ve günümüzde de bu yapı devam etmektedir. (Labarre, 1995, s.57).

İlk basılan kitaplarda yine elyazmalarında olduğu gibi kitap başlıkları bulunmamakta, metnin ilk sözcükleri başlığı belirlemektedir. Fakat bazı elyazmalarında, kitabın sonunda; kitap adı, yazarı, kopyalayanın adı ve kopyalanan tarihin belirtildiği yazılar bulunmaktadır. Bir süre sonra, basılan kitabın sonuna da kitabın, yazarın, basıldığı yerin ve basımcının isminin yazılmasına başlanmıştır.

İlk basımcıların metni basmaya ilk sayfadan başlaması, yıpranma nedeniyle daha sonra ilk sayfanın arka yüzünden başlamasına neden olmaktadır. Böylelikle boş kalan ilk sayfaya kitap adı, yazar, basımcı adı ve basımcı işaretinin basılmasıyla, başlık sayfası, zamanla bu biçimde oluşmaktadır. Bu sayfada zamanla yayıncının markası, daha doğrusu işaret ya da damgasının basılmaya başlanmasıyla, reklam ve marka olgusunun yer aldığı, zamanla yayın yeri, tarihi, kitapçı adresinin de belirtilmesiyle, 15. yüzyılda tam anlamıyla başlık sayfası yapılmaya başlanmaktadır, ancak başlık sayfasının yaygınlaşması 16. yüzyılın ikinci yarısındadır. (Labarre, 1995, s.58).

Kitapların çoğalmasına bağlı olarak 1575'lerden itibaren, kitapları raftan kolay bulabilmek için kitapların sırt kısımlarına kitabın adı da basılmaya başlanmıştır. (Gürcan, 1999, s.13).

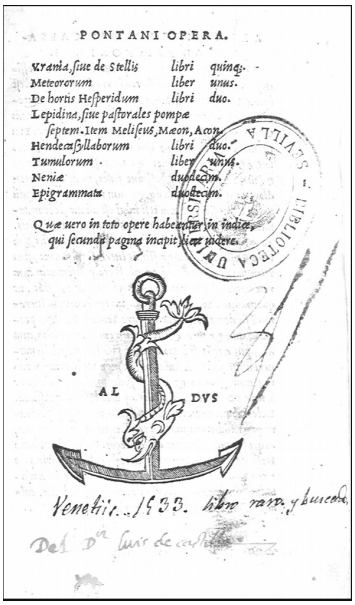
Resim 5. 13. Yüzyıla Ait Bir Elyazması
(www.libraries.rutgers.edu/rul/news/archive_03/2003_06_rul_journal.shtml)

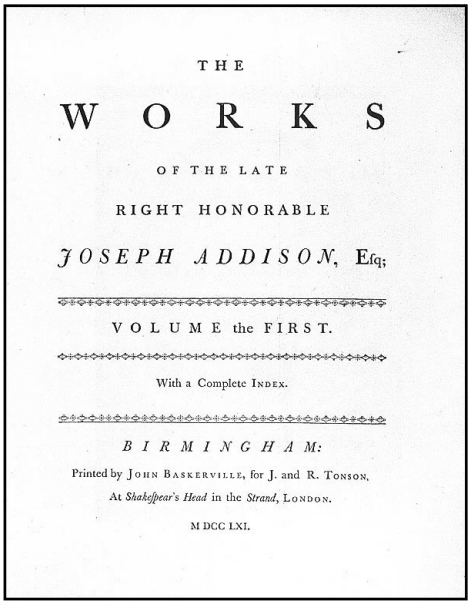
İlk basılı kitaplardaki metinlerin, birbirine çok bitişik harfler şeklinde yazılması nedeniyle sık oluşu, metnin satırbaşlarını belirten işaretlerle kesilmesi ve genelde iki sütun biçiminde dizilişi, ilk basılı kitapların yine elyazmalarıyla benzerliğini göstermektedir. Zamanla sayfa yoğunluğu ve sıklığın azaltıldığı, okumanın kolaylaştığı bir sayfa düzenine geçildiği; sıkışık harflerin açıldığı, satırbaşlarının düzenlendiği kitaplarda, rahat okumayı sağlayan tasarımlar denenmeye başlanmaktadır. Elyazmalarında da çokça görülen, asıl metnin çevresine daha sık ve küçük biçimde basılarak okumayı zorlaştıran notlar (açıklama) zamanla kısalarak, metnin yanındaki sayfa kenarında yer almakta, 18. yüzyıldan itibaren sayfanın alt kısmına basılmaya başlanan notlar, bugün de bölüm ya da kitap sonlarında basılmaktadır.

2.2.5.2. Yazı Karakterleri ve Baskı Tekniklerindeki Gelişmeler

İlk basımcılar, harfleri çizmek için elyazmalarındaki yazıları kopya etmişlerdir. Aldus Manutius'un 15. yüzyıldaki çalışmaları sonucu Latin eğik harfi (italik) çizmesi; metnin daha sık yazılıp, metin ve kitap boyutlarının küçülmesini sağlayan gelişmedir. Böylece Ortaçağ elyazmalarından kalan büyük yapraklardan oluşan forma biçimindeki kitap görünümü son bulmaktadır. (Labarre, 1995, s.55). Günümüzde ise italik harf, metnin tümünde kullanılmamakta, alıntılarda, bazı sözcükleri ya da metnin önemli bir kısmını belirtmek amacıyla kullanılmaktadır.

Basımcıların, ilk önceleri elyazmalarındaki el yazısını taklit etmeleri, farklı yazı stillerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle 18. yüzyılda, matbaacılığın ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulan harf dökümhanelerinin ürettiği harfler zamanla basımcılıkta standartlaşmayı oluşturmaktadır. Yazı karakterleri ve tipografi konusunda, bu yüzyıldaki çabaların kitap tasarımına katkısı bulunmaktadır. Harf dökümüyle uğraşan John Baskerville'in, zarif ve geometrik yapıda olan ve bugün de kullanılan yazı karakterini oluşturması, Francois Ambroise'in harf boyutlarında standart sağlamak için "punto" sistemini geliştirmesi, Bodoni'nin okunaklı yazı karakteri oluşturma çalışmaları bu çabalara örnek oluşturmaktadır. Baskerville, Didot ve Bodoni yazı karakteri tasarımlarıyla, kitabın görünüşüne yenilik getirerek 19. yüzyılın tipografi zevkinin gelişmesinde en önemli etkeni oluşturmaktadırlar. (Gürcan, 1999, s.135).

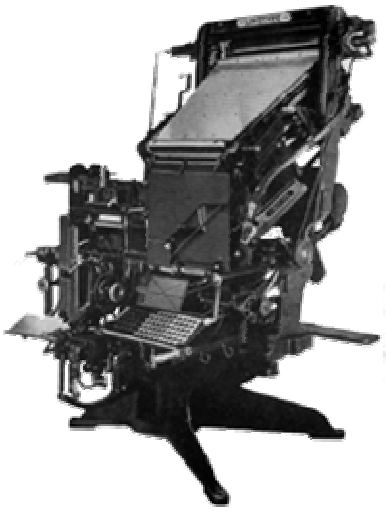

Resim 6. Solda Aldus Manutius'a Ait Bir Sayfa Tasarımı, Sağda John Baskerville'in Tasarladığı Bir Başlık Sayfası
(http://fondosdigitales.us.es/public_books/1087/452052_high.jpeg)
(www.citrinitas.com/history_of_viscom/images/masters/baskerville.html)

19. yüzyılda baskı teknolojisindeki gelişmeler, kitap üretimine hız kazandırarak, yeni basım yöntemlerinin bulunmasıyla da, farklı tasarımların ortaya çıkmasını sağlamaktadır. 1884'te Margenthaler tarafından yapılan, harfleri satır halinde dizip döken "linotype", ardından 1887'de Lanston tarafından yapılan, istenilen uzunlukta satırlar dökmeye elverişli "monotype" adındaki dizgi makinesi el dizgisinin yerini almaktadır. Mekanik dizgi yöntemlerinin en başarılısı ise harflerin kâğıt üzerine pozlanmasıyla oluşturulan foto-dizgi yöntemidir. (Gürcan, 1999, s.136).

Basım tekniklerindeki yeni mekanik yöntemler, tipografi, fotoğraf ve illüstrasyonun çoğaltılmasındaki el işçiliğinin zamanla ortadan kalkmasına neden olmakta, 20. yüzyılda ise mekanik baskı teknikleri, yerini elektronik baskı teknolojisine bırakmaktadır. Bilgisayarın icadı, dijital ortamda dizgi yapma ve yazı karakteri üretme kolaylığını getirerek, kitap tasarımının büyük ölçüde dijital ortamda yapılmasını sağlamaktadır.

Resim 7. Solda 19. Yüzyılda İcat Edilen Dizgi Makinesi Linotype, Sağda Gutenberg Müzesi'nde Bulunan Dizgi Makinesi Monotype
(www.woodsidepress.com/LINOTYPE.HTML)
(www.carto.net/neumann/photographs/2006/fribourg_2006_04/17_monotype_typesetting_machine_model_c_with_punchtape.html)

Kitaplar için yeni biçimler arayışı sonu gelmez bir uğraştır ama bunların içinden, çok değişik olanlardan pek azı günümüze gelmiştir denebilir. 1475 yılında soylu bir din adamı olan Jean de Montchenu tarafından yapılan ve içinde tezyinli aşk dizeleri olan kalp biçimli kitap, Bartholomeus van der Helst'in 17. yüzyıldan kalma bir tablosundaki Hollandalı kadının elinde tuttuğu minyatür kitap, dünyanın en küçük kitabı olan ve 1673 yılında Hollanda'da yapılan, posta pulundan ufak, 1 cm eninde ve 1,5 cm boyundaki Bloemhofje ya da Etrafı Çevrilmiş Çiçek Bahçesi isimli kitap; John James Audubon'un 1827 ile 1838 arasında basılan ve yazarını yoksulluğa sürükleyen dev boyutlu Birds of America adlı kitap, yeni biçimler arayışına örnek olarak gösterilebilmektedir. (Manguel, 2001, s.177).

Resim 8. *Birds Of America'*dan Bir Sayfa

(Manguel, 2001, s.178)

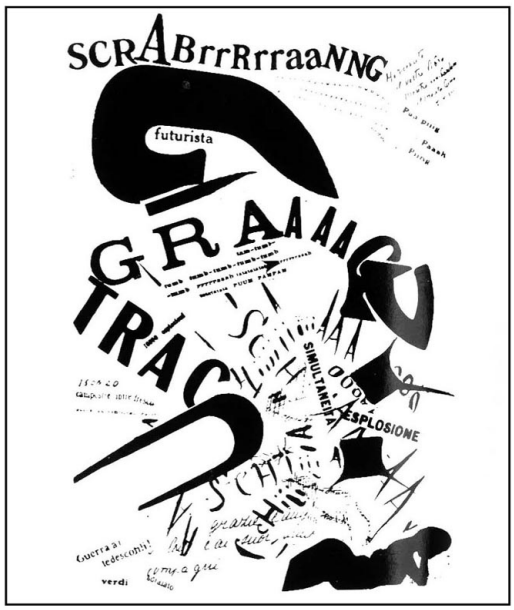
Resim 9. Jean De Montchenu'nın Yaptığı Kalp Biçimli Kitap

(Manguel, 2001, s.174)

2.2.5.3. Modern Sanat Akımlarında Kitap

Modern sanat akımları, sayfa düzeni ve kitap tasarımına, tasarımı oluşturan tüm ögelerin işlevlerini değiştiren, geleneksel tasarım ve tipografinin olanak vermediği, alışılmadık ve değişmeye müsait yeni bir anlayış getirmektedirler. Modern sanatın, temel olarak tüm tasarım ürünlerinin düzenlenmesinde, tasarımcıların farklı yollar denemesinde etkili olduğu, grafik tasarım alanını da önemli ölçüde etkileyen bu değişimin yeni bir görsel dilin de oluşturulmasını sağladığı açıktır. Özellikle Fütürizm, Dadaizm, Konstrüktivizm gibi sanat akımları, grafik tasarımda tasarım anlayışını doğrudan etkileyen ve değiştiren akımlardır.

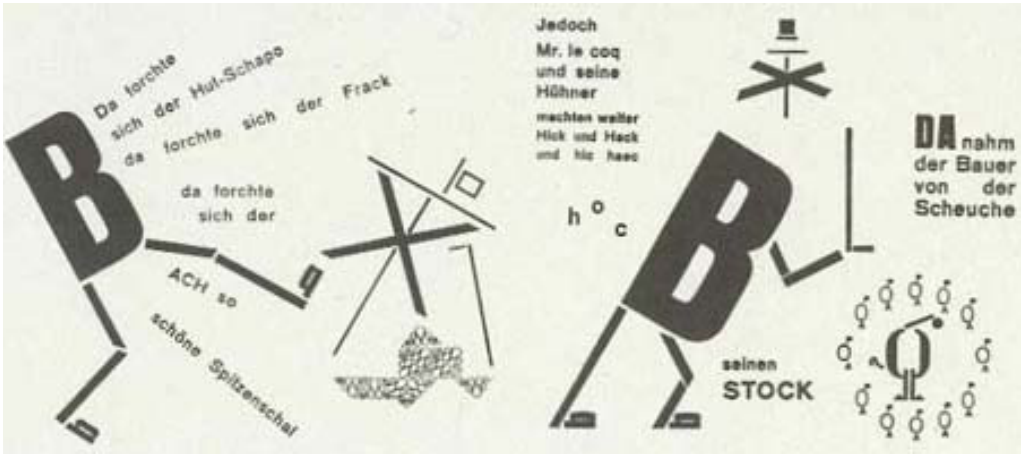
Fütüristler, resimsel nitelikte tipografik tasarım geliştirerek, özellikle fütürist şiirlerde uyguladıkları bu dinamik tasarım tarzını "özgür tipografi" olarak nitelendirmektedirler. Fütürizmin kurucularından, 1909 yılında "fütürist manifesto"yu yayınlayan İtalyan şair Flippo Marinetti'nin tasarımları "özgür tipografi" anlayışının örneklerindendir.

Resim 10. Flippo Marinetti'nin, 1915 Tarihli, Karışıklık, Şiddet, Mücadele, Kargaşayı Betimleyerek Savaş Günlerini Anlattığı *The Words To Freedom* İsimli Şiiri

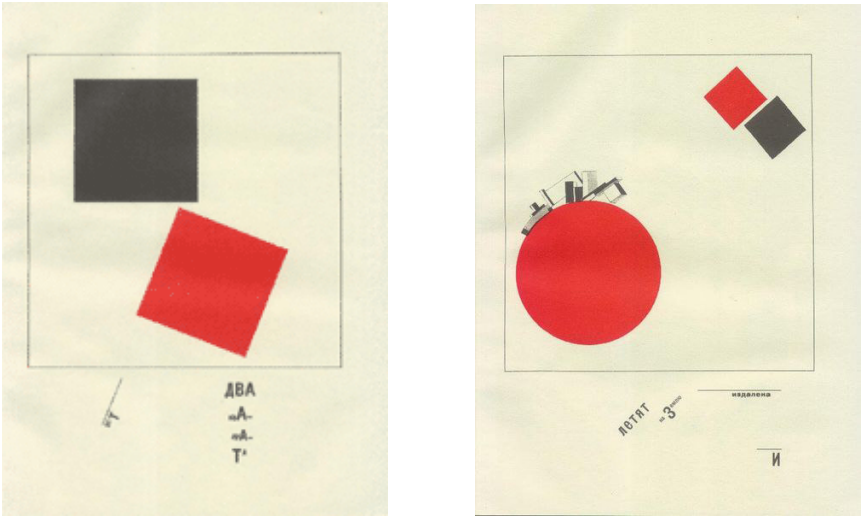
(Bektaş, 1992, s.43)

Yazın ağırlıklı bir hareket olan Dadaizmde, tasarımcılar, radikal bir tipografi kullanarak, geleneğe karşı çıkıp, harfi görsel biçim olarak görerek; şiire, göze ve kulağa hitap eden, anlam dışı bir nitelik kazandırmaktadırlar. Dada şiiri, sözcükleri dilsel bağlamından kopardığından, Dadaist tasarımcılardan Schwitters, şiirini saf görsel şekiller olarak tasarlamaktadır.

Resim 11. *Die Scheuche* Kurt Schwitters, Theo Van Doesburg Ve Kate Steinitz'in Tasarımı, 1925 (www.brown.edu/Research/dichtung-digital/2004/3/simanowski/3-schwitters.jpg)

20. yüzyılın grafik tasarımını ve tipografisini uluslararası alanda etkileyen Konstrüktivizmde, serifsiz yazılar, geometrik yapıdaki kompozisyonlar, görsel düzenlemelerde kullanılan kalın şeritler, konstrüktivist grafik anlayışının özelliklerini oluşturmaktadır. Konstrüktivizmin en önemli temsilcilerinden El Lissitzky'nin tasarımlarındaki ögeler, tam bir soyut görsel kompozisyon oluşturmakta, hem de iletişim işlevini yerine getirmektedir. (Bektaş, 1992, s.43).

Resim 12. El Lissitzky'nin "2 Squares" Adlı Çocuk Kitabı Tasarımı
(Bektaş, 1992, s.161)

1917 yılında Hollanda'da ortaya çıkan, sanat hareketi De Stijl, subjektivizme karşı çıkarak, tasarımlarda doğanın uyumunu, armonisini anlatan, saflık ve sadelikten yana, asimetrik ve kavislerden kaçınan kompozisyonlar oluşturmuş, serifsiz karakterler yaratmış bir sanat hareketidir. De Stijl'de kullanılan temel renkler sarı, kırmızı ve mavidir, dikdörtgen bloklar ve genelde kullanılan dik açılı biçimler tasarımlarda göze çarpan diğer özelliklerdir. De Stijl'in grafik tasarıma katkısı geometrik duyarlılığın sayfa tasarımında kullanılması üzerinedir.

Almanya'da ortaya çıkan Bauhaus hareketinin amacı ise; sanatla endüstriyi birleştirmek, sanatçıyı aynı zamanda iyi bir zanaatçı olarak da yetiştirebilmek, endüstrideki seri üretimin işlevsel ve estetik değerini yükseltmek olarak tanımlanmaktadır. "Biçim işlevi izler" anlayışını benimseyen, biçimi yönlendiren en önemli unsurun işlev olduğunu savunan, Rönesans'ın güzellik felsefesini reddeden, sanatçı ve zanaatçının yan yana çalışması esasını getiren sanat hareketi, modernizmin temeli olarak kabul edilmektedir.

Resim 13. *Grundbegriffe Der Neuen Gestaltenden Kunst*
Theo Van Doesburg'un Hazırladığı Kitap Kapağı, 1925
(http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Theo_van_Doesburg_Grundbegriffe.jpg)

Resim 14. Solda Herbert Bayer'in *Staatliches Bauhaus In Weimar* İsimli Kitap Kapağı Tasarımı, 1923
Sağda Laszlo Moholy Nagy'nin Yaptığı Başlık Sayfası
(Bektaş,1992, s.73)

2.3. Çocuk Kitaplarının Tarihsel Gelişimi ve Okul Öncesi Çocuk Kitapları

2.3.1. Çocuk Kavramına Bakışın Tarihsel Olarak İncelenmesi

Modern çocuk ve çocukluk tanımlarına neredeyse 19. yüzyıla kadar rastlanamamaktadır. Antik dönemde kullanılan tanımlar ise, çocuk ve genç sıfatlarının bebeklik ile yaşlılık arasında kalan her çağı tanımladığı belirsiz çocuk terimleridir. Köleci toplumlar olarak bilinen Yunan ve Roma uygarlıklarında, eşya olarak görülen çocuğun, mülkiyeti ve yaşam hakkı babasına aittir. Aile üzerinde sonsuz otoritesi olan babanın, çocuğuna istediği şekilde davranma, cezalandırma, öldürme hakkı olduğu, Aristo'nun çocukluğu bir felaket olarak gördüğü bu çağda, çocuk akıl ve erdemden yoksun, günahkâr ve zayıf olarak nitelendirilmektedir. (Yörükoğlu, 1992, s.21).

Ortaçağda çocuklar "küçük yetişkinler" olarak görülmekte, büyüklerin dünyasından ayrılmamakta, Hıristiyanlığın da etkisiyle günahkar doğduğuna inanılan çocuklara, yetişkinlerin ilgi ve sevgi göstermesi hiç hoş karşılanmamaktadır. (Bilim Eğitim ve Düşünce Dergisi, Aralık 2004). Sanatta çocukların "minyatür yetişkin" olarak resmedilmeleri, yetişkinlerin dilinde çocuğa ait özel sözcüklerin, deyimlerin olmaması; Ortaçağda bir çocukluk bilinci eksikliğinin, çocuk kavramının önemsenmeyişinin, hatta fark edilmeyişinin göstergesi olmaktadır.

17. yüzyıldan itibaren de çocukluk kavramı farklı bir yönde gelişmeye başlamakta, çocuklar yavaş yavaş yetişkinlerin dünyasından ayrılmaktadırlar. Çocukların kendilerine uygun giysilere, oyunlara, öykülere, müziklere, resimlere sahip olmaya başlaması bu dönemde oluşmaktadır.

16. ve 17. yüzyıllardan itibaren orta sınıf, çocukları yetişkinlerin dünyasından ayrı olarak görmekte, bunda, eğitimin artmasıyla koruyucu anne-baba rolünün gelişmesi de etkili olmaktadır. Zamanla burjuva ailelerinin çocuklarına önem vermeye başlamasında, düşünürlerin de etkisiyle değişen bakış açılarının da rolü olmaktadır. 17. yüzyılda John Locke "tabula rasa" "boş levha" ilkesiyle, insanın doğduğu anda boş bir levha olduğunu

öne sürerek, çocuğun günahkâr olarak doğduğu inancını sarsmaktadır. (Bilim Eğitim ve Düşünce Dergisi, Aralık 2004).

Rönesans'ın aydınlanma etkisiyle artan, çocuğa bakıştaki gelişme, 19. yüzyılda da sürmektedir. Aydınlanma çağı düşünürlerinin, çocukluk konusunda öne sürdükleri yeni ve iyileştirici fikirlerin, çocukların yetişkin dünyasından ayrılmasında büyük rolü bulunmaktadır.

20. yüzyılda ise çocuk, artık toplumların, ülkenin geleceği olarak görülmeye başlanmaktadır. Tüm bilim disiplinlerinin çocuğu incelemeleri; felsefe, eğitim, psikoloji ve hukuk alanlarında çocuk kavramı ve çocuk eğitimi konusundaki çalışmalar, 20. yüzyılın "çocuk yüzyılı" olarak tanımlanmasını sağlamaktadır. 1930'dan günümüze "çağdaş çocuk" kavramı; geleceğin iyi bireylerini yetiştirme amacıyla çocuk bakımı, eğitimi, çocuğu korumaya yönelik yasalar ve toplumsal hareketler çerçevesinde şekillenmektedir. (Milli Eğitim Dergisi, Temmuz, Ağustos, Eylül, 2001).

Bazı düşünürlere göre günümüzde çocuk kavramı yine değişmekte, hatta 21. yüzyıl çocukluk bakımından bir felaket olarak algılanmaktadır. Çocuk kavramının kavramsal olarak 18. yüzyılda burjuvazinin doğuşuyla ortaya çıktığı, 21. yüzyılda da kavramsal olarak yok olduğu iddia edilmektedir. Günümüzde, çocuğun yararı için, çocuğun yetişkin dünyasından ayrılması görüşünün tersine döndüğü, çocukların tekrar yetişkinleştirilmeye başlandığı iddia edilmektedir. (Postman, 1995, s.181). Çocuklukla yetişkinlik arasındaki farkların giderek ortadan kalktığı, kitle medyası ve pazarlama stratejilerinin de etkisiyle çocukların yetişkinlerle aynı programları izleyip aynı bilgisayar oyunlarını oynadığı, yetişkin tarzı giysilerin küçüklerini giydiği, suç işlemeden, sorumluluğa, cezadan çalıştırılmaya kadar yetişkin hayatlarını yaşamaları, çocuk kavramının tekrar toplumsal hayattan hızla uzaklaşmasına neden olmaktadır.

2.3.2. Çocuk Kitaplarının Tarihsel Gelişimi

"Çocuk kitabı" kavramı, çocuk kavramında olduğu gibi tanımlanması, kabul edilmesi ve modern anlamını kazanması açısından, günümüze gelene dek pek çok aşamadan geçmektedir. Çocuklara yönelik kitabın, olup olmaması gerektiği konusunun bile uzun zaman tartışılması bu sürecin zorluğunu açıklamaktadır. Çocuk kitabı modern anlamda, çocuğun yetişkin dünyasında yer almasına yardımcı olan, okuma alışkanlığı kazanmasında büyük rolü olan, önemli bir yazılı ve görsel iletişim aracı ve eğitim nesnesidir.

2.3.2.1. Çocuk Kitaplarının Doğuşu ve İlk Çocuk Kitapları

Atina'da ve ardından Roma'da çocuklara dini öğretiler ezberletmek yerine şiir, fabl, destan gibi yapıtlar okunmasını ve çocukların din kuralları dışındaki bu yapıtlardan faydalanabilmesi için onlara okuma yazma öğretilmeye başlanmasını sağlayan gelişme; M.Ö. 5. ve 6. yüzyıllarda, Yakındoğu'da ve Akdeniz Havzası'nda görülen eğitim ve öğretimdeki farklılaşmadır. (Demiray,1963, s.74). Bu gelişmeye rağmen çocuk, henüz değer verilen bir varlık olmadığı için bu dönemde, çocuklara yönelik yazma girişimi pek görülmemektedir. Eğitimdeki bu farklılaşma, eksik ve yetersiz görülen çocuğun, eksik yönlerini gidermeye yöneliktir.

Matbaanın icadından önce, yalnızca elyazmalarının var olması, kitap sayısının azlığı ve elde etmenin güçlüğü nedeniyle, okumak ve kitap sahibi olmak, varlıklı insanların sahip olduğu bir ayrıcalıktır. Dolayısıyla ancak kitap sahibi olan ve kitap okuyan ailelerin çocuklarının, kitaplarla birebir tanışma ve kitap okuyabilme şansı olmaktadır. Bu dönemde öğrenme, genellikle sözlü iletişim yoluyla gerçekleşmekte, özellikle okuma bilmeyenler için okuyanları dinleme ya da dini kuralları, masalları kulaktan dolma bilgilerle edinme şeklinde olmaktadır. (Demiray,1963, s.75).

Matbaanın icadından sonra, kitap sayısının artması, kitap elde etmenin ve okumanın kolaylaşması, okur-yazar sayısının çoğalması, fikir ve sanat alanındaki gelişmeler,

çocuk kitabı ihtiyacının da fark edilmesinde etkili olmaktadır. Bu ihtiyacın fark edilmesinden önceki durum ise; 17. yüzyıla kadar kendilerine özel kitapları olmayan çocuklar arasında, ebeveynlerinde olduğu gibi okuma-yazma oranının düşük olduğu, okuma bilmeyen çocukların sadece dini kuralları ezberledikleri, hikâyeler ve masallar dinledikleri, okuma bilen şanslı azınlığın ise dini ve tarihi kitaplarla yetindikleridir.

Çocuk kitaplarının ortaya çıkışı; Batı'da 18. yüzyılın ikinci yarısı ve 19. yüzyılın başı aydınlanma, modernleşme, kentleşme, sanayileşme, ulus devletin ortaya çıkışı ile insana ve dolayısıyla çocuğa önem verilmesiyle ilişkili bir süreçtir. Çağlar boyunca "eksik insan" olarak görülen çocuğun önem verilen bir varlık halini almaya başlaması, 18. yüzyıl aydınlanma çağının getirisi olmaktadır.

İnsana ve çocuğa bakışın değişmesi, matbaanın bulunuşuyla bilgi akışının yaygınlaşması, aydınlanma çağı ve ulus devlet anlayışının toplum ve aile yapısını değiştirmesiyle eğitim sisteminin değişmesi, temel aydınlanma anlayışında 7–14 yaş arası zorunlu eğitimin getirilmesi, feodal anlayışın 0–7 olarak gördüğü çocukluğun yeni eğitim anlayışıyla 14 yaşa kadar uzaması ve bu dönemde değişen toplum sisteminin ihtiyacı olan bireylerin yetiştirilmesi için çocukların da kitaba ihtiyaç duyması, bu alandaki gelişmelere zemin hazırlamaktadır. (Cumhuriyet Kitap).

Bugün çocuk klasikleri arasında yer alan birçok kitabın, aslında ilk önce yetişkinlere yönelik yazılması, fakat içerik olarak çocuk kitabı özelliği taşımaları ve ortaya çıktıkları dönemde çocuklardan bir hayli ilgi görmeleri, çocuk kitaplarının, birçok alanda olduğu gibi ihtiyaçtan doğduğu kanısını güçlendirmektedir. Bu ihtiyaç ilk önceleri yetişkinlere yönelik kitapların, çocuklara göre sadeleştirilmesiyle giderilmeye çalışılmaktadır.

Fransa'da 17. yüzyılda *Fenelon*'un soylu çocukların eğitiminde faydalanılması için yazdığı *Telemak*, *La Fontaine*'in *fabl*ları, *Perrault*'nun *masal*ları, bu alanda öncü kitaplara örnek gösterilebilmektedir. La Fontaine'in fablları ise, aslında yetişkinler için yazılan, fakat çocuklardan daha çok ilgi gören kitaplardır. Aynı şekilde *Daniel Defoe*'nun 1719'da yazdığı *Robinson Cruose* adlı kitabı, *Jonathan Swift*'in *Güliverin*

Gezileri, *Lewis Carrol*'un *Alice Harikalar Diyarında* isimli kitabı da bu amaçla yazılmasa da dünya çocuklarınca daha çok okunan kitaplardır. (Gökşen, 1972, s.9).

Sadece çocuklar için kitap yazmayı deneyen ilk kişi ise İngiliz yazar, editör, matbaacı *John Newbery*'dir. (Gökşen, 1972, s.9). 18. yüzyılda bir çocuk kitabı serisi hazırlayarak çığır açan, aynı zamanda ilk defa 1748'de gençlik kütüphanesi kurarak zarif görünümlü kitaplar basan Newbery, 18.yüzyılda Avrupa'nın pek çok ülkesinde çocuklar için kitap yazmak düşüncesinin yaygınlaşmasını sağlayan isimdir.

2.3.2.2. 20. Yüzyılda Çocuk Kitaplarındaki Artış ve Uzmanlaşma

19. yüzyılın sonlarına kadar genellikle çocuk kitaplarından, yalnızca fayda işlevi beklenmekteydi, faydalı ve eğlenceli olması düşüncesi ise 20. yüzyılda şekillenmiş bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır. 19. yüzyılın sonlarından itibaren yayınlanmaya başlayan ve 20. yüzyılda artan çocuk dergilerinde de fayda artı eğlence anlayışına yer verilmektedir. Örneğin "St Nicholas" isimli derginin editörlüğünü yapan Mary Mapes Dadge, çocuklar için yazılanların sadece didaktik olmak zorunda olmadığı anlayışına örnek olarak gösterilmektedir. Bu dönemde çocuk kitaplarındaki içerik ve üretim açısından yenilik ve çeşitlilik de gelişme göstermiştir. 20. yüzyılın başında, C.B Falls' un ABC isimli kitabının resimlerinin, kaliteli ağaç oyma tekniğiyle basılması; yeni gelişen teknoloji sayesinde çeşitli resimli kitapların ortaya çıkmasını da sağlamaktadır.

Geçtiğimiz yüzyılda çocuk kitaplarına ilişkin bir başka etken; birçok ülkede çocuk kitaplarının çeşitli siyasi görüşlerin etkisinde şekillendiğidir. Ortaya çıkışında birtakım toplumsal, kültürel, ekonomik değişkenlerin ve reformların yoğun etkisi olduğu gözlenen çocuk kitaplarının, özellikle yoğun politik etkiler altında kaldığı ülke Almanya'dır. Bu uygulama, Batı'da birçok ülkede İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar sürmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise çocuk kitaplarında ciddi gelişmeler yaşanmıştır. Bunlar arasında savaş sonrasında 1950'li ve 60'lı yıllarda birçok konuda olduğu gibi,

çocuk kitapları konusunda yaşanan tartışmaların ardından, savaş dönemindeki ideolojik, dinsel, didaktik kitapların sorgulanması, özellikle Almanya'da netlikle gözlemlenen, eğitim anlayışında ve kitaplardaki tek tip dayatmanın faşizme ve beraberindeki kötü sonuçlara neden olduğu sonucunun ortaya çıkarılması sayılabilmektedir.

20. yüzyılın ilk yarısında, bir dönem yaşanan olumsuzluklara rağmen, 20. yüzyıl, çocuk kitapları için birçok kaynakta, özellikle ABD ve Almanya gibi ülkeler için "altın çağ" olarak nitelendirilmektedir. Şüphesiz bu görüşte 1950'li yıllarda başlayan tartışmaların ardından yeni bir anlayışın varlığı da etkili olmaktadır. 20. yüzyılda, çocuk psikolojisine uygun yapıtlar üreten yazarlar ve ressamların yetişmesi; 20. yüzyılda çocuk kitaplarındaki muazzam gelişmeyi açıklamaktadır.

Çocuk öznesinin, 20. yüzyılda, profesyonelce keşfedilip, tanımlanıp ekonomik açıdan da bir tüketim nesnesi haline getirilmesi, 1950'li yıllardan beri ekonomik sistemin tüketim anlayışı etrafında şekillenip bugünkü tüketim toplumunu oluşturması, çocuk hedef kitlesine yönelik üretimin hızla artmasına; 20. yüzyılın ikinci yarısından günümüze kadar popüler çocuk kitapları, programları, ürünleri, bir anlamda popüler çocuk medyasının oluşmasına ve kontrolünün güçleşmesine neden olmaktadır.

2.3.2.3. Türkiye'de Çocuk Kitapları

Türkiye'de çocuk kitaplarının varlığı, siyasal ve toplumsal açıdan birçok alandaki gelişmelerin başlangıcı sayılan Tanzimat Dönemi'ne dayanmaktadır. Okuryazar sayısının az olduğu, okuma alışkanlığının olmadığı ve sözlü kültür geleneğiyle dönüşen bir toplum yapısı, matbaanın gelişi ve yaygınlaşmasının gecikmesi, medrese eğitiminin varlığı ve çocuk eğitimi konusundaki bilgisizlik, ülkemizde Tanzimat öncesinde ve hatta Cumhuriyet'in ilk yıllarında da süren çocuk kitabı eksikliğini açıklamaktadır. Çocuk kitaplarından yoksun birçok nesil, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de Cumhuriyet öncesinde ve sonrasında masal, halk hikayesi, efsane, destan gibi sözlü yazın eserlerini dinleyerek yetişmiştir.

Ülkemizde başlangıç tarihi Tanzimat'a dayanan çocuk kitapları, ancak Batılı eğitim anlayışının öğretmen okullarına girmesiyle fark edilmiştir. Çocuk kitabı oluşturulması konusundaki ilk çabalar, eğitimci Sati Bey ve şair, eğitmen Tevfik Fikret öncülüğünde gerçekleşmiştir. İlk önceleri çok dar bir çerçevede ele alınan çocuk kitapları, o dönemin koşullarına uygun hazırlanmış, çocukların şivelerini düzeltme amaçlı yazılan metinler ve onları eğitmek için hazırlanan manzumelerden oluşmaktadır. (Oğuzkan, 1977, s.18).

Tanzimat yazarlarının çocuğa yönelik yazma girişimleri, tercümelerle ve fabl benzeri manzumelerle başlamıştır. Bu dönemde önemli sayılabilecek hareket, Batı'daki eserlerin Türkçeye çevrilmesidir, böylece dünya çocuk yazınındaki önemli kitaplar ülkemizde de tanınmıştır. Bu çeviriler arasında *Robinson Crusoe* ve *Güliver'in Seyahatleri* bulunmaktadır.

Şinasi'nin La Fontaine'den tercüme ettiği *Kurt ile Kuzu Hikayesi* gibi fabllar, kendi yazdığı *Eşek ile Tilki Hikayesi*, *Arı ile Sivrisinek Hikayesi* gibi manzumeler, Recaizade Ekrem'in yaptığı tercümeler ve yine devrin şairlerinden muallim Naci'nin *Kırlangıç, Kuzu, Avcı* gibi manzumeleri dönemin çocuk kitapları arasında sayılabilmektedir. (Demiray, 1963, s.89).

Çocuklara yönelik ilk yayınlar arasında bir alfabe ve çocuk gazetesi bulunmaktadır. İlki 1859'da yazılan, ilk Türk alfabesi kabul edilen *Nuhbetül Etfal* (Çocukların En Seçkini) adlı kitabın sonunda çocuklar için yazılmış birtakım hikayeler ve fabl çevirileri yer almaktadır. Diğeri 1869'da çıkan, her sayısı başka renkte kağıtlara basılan, açık dili, bilmece ve tefrikalarıyla örnek olan *Mümeyyiz* adlı çocuk gazetesidir. (Gökşen, 1972, s.11).

Tanzimat'la birlikte başlayan çocuk yazını hareketi, dönemin aydınlarının çocuk dergileri çıkarması ve bu dergilerde yayınladıkları çeviri ve uyarlamalarla dikkat çekmektedir. Bu dergilerin yazarları arasında Cumhuriyet döneminde de etkinliklerini koruyan Tevfik Fikret, Mehmet Emin Yurdakul, Hüseyin Cahit Yalçın, Rıza Tevfik

Bölükbaşı, Ali Ulvi Elöve, Raif Necdet bulunmaktadır. (Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Kasım 2004).

1928'den sonra yeni Türk Alfabesi'nin kabul edilmesiyle okuma yazma, baskı işlerinin kolaylaşması, okula giden çocuk sayısının artması, eğitimde modern tutumun daha güçlü biçimde benimsenmesi çocuk yayınlarını bir ölçüde arttırmıştır. (Demiray, 1963, s.94). 1928'den sonra çocuk kitaplarıyla birlikte, basılan her türlü eserin çoğalması, Atatürk'ün önderliğinde okuma yazma seferberliğinin başlatılması ve okuryazar sayısındaki artışla ilişkilendirilmektedir.

Tanzimat'la başlayan çabalar yeterli olmamış ve yaygınlaşamamış, çocuk kitaplarının ayrı bir uzmanlık alanı olduğu bilincini yeterince güçlendirememiş ve bu konudaki uzmanlaşmayı sağlayamamıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında görülen çocuk kitabı eksikliği 1940'lara kadar devam etmiştir. Ülkemizde çocuk kitapları konusunda yaygın bir bilincin oluşması ve modern girişimler, tüm dünyada olduğu gibi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiştir.

İkinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki yıllarda, Milli Eğitim konusundaki büyük ve devrimci gelişmeler hızlanmıştır, yeni yetişen öğretmenler eskiye göre çocukları kitap okumaya hazırlamış, çocuk dergileri ve çocuk kitaplarını sınıflara sokan öğretmen ve öğrenciler çoğalmıştır. (Oğuzkan, 1977, s.20).

Türkiye'deki çocuk kitapları alanındaki en önemli eksikliği, yazınsal ve görsel açıdan özgün eserlerin azlığı oluşturmaktadır. Cumhuriyet'le birlikte toplumsal yaşamın birçok alanındaki çabalar gibi kuşkusuz bu alanda verilen çabalar da büyük önem taşımaktadır. Ancak çocuk kitapları üretebilecek nitelikli, eğitimli uzmanların yetişmesi ve hizmet verebilmesi uzun zaman almış ve bu çabalar uzun yıllar sonra sonuç verebilmiştir.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, güzel sanatlar akademisi öğrencilerinin yurtdışında eğitim gördükten sonra yurda dönmeleriyle, küçük çocukların algılama biçimlerine uygun tasarımlarda artış yaşanmıştır. Naki Tezel'in 1943'te yayınlanan halk öyküleri

ve masalları resim ve içerik bakımından örnek gösterilmektedir. Çocuk kitapları resimlemesi konusundaki gelişmelere de ancak 1950'lerde rastlanmaktadır. Bu alanda Avrupa'daki teknik ilerlemeler ancak 1950'li yıllarda ülkemizde görülmüştür. Kitap resimlede Abidin Dino ve Sait Maden önemli ustalar arasında yer almaktadır. ("Türkiye'de Çocuk Kitaplarının Gelişimi," http://www.izedebiyat .com).

Modernleşme ve modern yurttaş yetiştirme ve aydınlanma anlayışının olduğu 1960'lı yıllar, yerli edebiyatı da etkilemiştir ancak bu dönemdeki çocuk kitapları didaktik bir eğilim sergilemiştir. ("Çocuk Edebiyatının Ölüm Fermanı", Cumhuriyet Kitap). 1970'li yıllarda ise Rıfat Ilgaz; Aziz Nesin, Fakir Baykurt gibi Türk yazınının değerli kalemleri çocuk kitapları yazmıştır. Fakat 1970'lerde en çok satan Kemalettin Tuğcu kitapları olmuştur. (Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Kasım 2004).

1970'lerde ekonomik kriz nedeniyle gelişme gösteremeyen resimli öykü kitabı alanında ilk örnek Can Göknil tarafından 1974'te hazırlanan "Bir Kirpi Masalı"dır. Daha sonraki yıllarda bu konudaki hareketlenme artmış fakat içerik yönünden başarılı olsa da fiziksel açıdan yetersiz kalmıştır. ("Türkiye'de Çocuk Kitaplarının Gelişimi," http://www.izedebiyat .com).

1970'lerde çocuk kitaplarına olan ilgiyi arttırmak, bu konunun önemini vurgulamak ve yaratıcıları harekete geçirmek için birtakım etkinlikler de yapılmıştır. Yapılan sergi, açık oturum gibi etkinliklerde çocuk kitapları sorunu tartışılmış, öneriler getirilmiş, yazarlar, eğitimciler gibi konunun uzmanlarıyla okuyucuların buluşması sağlanmıştır. Bu etkinlikler Türkiye'de çocuk kitaplarının çocuk eğitimindeki önemini ortaya koymuş, böylece kitapların çocuk yetiştirmedeki yeri anlaşılmaya başlanmıştır.

1974'te Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nda açılan "Çocuklar-Resimler-Kitaplar" sergisi ve ardından yapılan "Türkiye'de Resimli Çocuk Kitapları" konulu açık oturum birçok çevrenin ilgisini çekmiştir. 1975'te ise Devlet Güzel Sanatlar Akademisi tarafından "Güzel Kitaplar Sergisi" yapılmış böylece Türkçe çocuk kitaplarına yönelik ilgi canlandırılmaya çalışılmıştır. Seçilen elli Türkçe kitap ve

poster yarışmasına gazeteler ve yayıncılar yakın ilgi göstermişlerdir. Sergide Türkçe kitapların kapak ve ciltleme konusundaki kazançları ortaya çıkarılmıştır. (Alpay, 1975, s.8,11).

1980'li yıllar, birçok alanda olduğu gibi çocuk kitaplarındaki gelişmelere de ket vurmuştur, ülke genelinde yaşanan toplumsal baskı ve yasaklar, kitapevlerinin kapanması, kitapların yasaklanması, okumak ve bilinçlenmekten uzak bireylerin oluşması 1980'lerdeki durgunluğu açıklamaktadır.

1990'lı yıllar ise çocuk kitaplarının sayıca artışıyla kendini göstermektedir. Çocuk kitapları basan yayınevlerinin ve çocuk kitaplarına olan ilginin artması, çocuk yazınında genç yazarların ortaya çıkması bu yıllara ilişkin gözlemlerdir. Fakat yayın sayısında yaşanan bu hızlı artış, beraberinde niteliği getirmekten yoksun olmaktadır. 90'lı yıllarla birlikte çocuk kitapları alanında nitelikten yoksun, içeriği uygun olmayan ve kalitesiz yayınlar da çoğalmaktadır. Bunun yanında, günümüze kadar devam eden bu gelişmenin, ilginin de etkisiyle artan çocuk yayıncılığının iyi tarafı; çocuk yazınında ve kitap üretiminde nitelikli, genç, bilinçli yazar, tasarımcı, editör ve yayıncıların ortaya çıkmasına da olanak sağlamasıdır.

2.3.2.4. Günümüzde Çocuk Kitapları

Bugün dünyada çocuklara yönelik kitap basan yayınevleri, süreli yayınlar, eğitim setleri, dijital ürünler, bilgisayar oyunları, popüler sinema filmleri, çizgi filmler ve yan ürünler nedeniyle çocuklar görsel ve işitsel olarak sayısız ürünle karşılaşmaktadırlar. Bunun yanında yaşlarına uygun olmayan ve kendilerine yönelik üretilmemiş birçok ürün ve enformasyonla da kitle iletişim araçları sayesinde her an karşı karşıya olduklarından, ebeveynler için de seçim ve denetim giderek güçleşmektedir.

Çocuklar için öngörülen bu sayısız ürünler, enformasyon ve kültür bombardımanı, popülerleşme, dev sektörlerin, sayı olarak fazla ama içerik ve anlayış olarak birbirinin benzeri ya da aynı ürünleri ortaya koyması, aslında savaş döneminde eleştirilen tek tip

dayatmacılığının farklı bir versiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendilerine dayatılan popülerliğin farkında olmadıkları ebeveynleri gibi neredeyse tüm çocuklar aynı fantastik kahramanları anlatan kitapları okumakta, aynı kahramanla özdeşleştikleri popüler çizgi sinemaları izlemekte, aynı kahraman ya da karakterleri gördükleri bilgisayar oyunlarını oynamaktadırlar. Çocuk kitapları da popülerliğin etkisinde kalarak, sinema, bilgisayar oyunu, oyuncak gibi yan sanayilerle ilişkili olmaktadır.

Popüler kültür ürünlerinin, mutlaka çocuğa okuma kültürü edindirmede etkili olmaları, ilk basamak işlevi görmeleri, çocuklara çeşitli ürünlerle sunulan bu hayal dünyasının, çocukların imgesel gücünü geliştirmesi beklenmektedir. Bu beklenti, bir yandan eğitimciler ve ebeveynler için seçimi zorlaştırırken ve hemen hemen aynı anlayışla üretilmiş kitapların çocuk dünyasına etkilerini akla getirirken bir yandan da farklı anlayışla yapılmış, genel eğilimlerden ve popüler kahramanlardan uzak durmayı seçerek çocuk dünyasına girebilen, içerik ve tasarım olarak özenli kitaplara duyulan ihtiyacı da beraberinde getirmektedir.

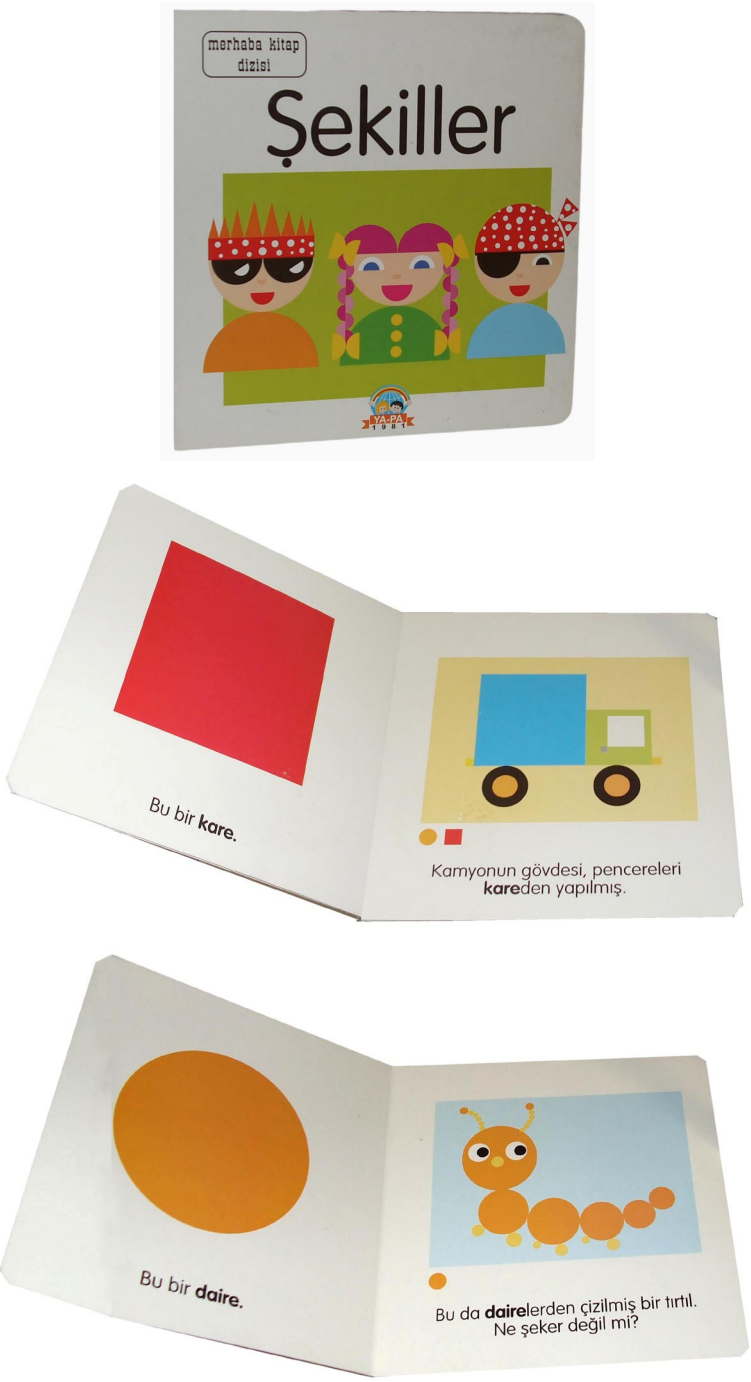
2.3.3. Okul Öncesi Çocuk Kitapları

Okul öncesi dönem; çocuğun doğumundan, ilköğrenime başladığı zamana kadar olan süreçte, fiziksel ve bilişsel gelişimine bağlı olarak, birtakım temel davranışların ve yetilerin kazanıldığı, temel kavramların öğrenildiği dönemdir. Okul öncesi dönemde, ailede ve okul öncesi eğitim kurumlarında kitle iletişim araçlarından yararlanılmakta, kitaplar da bu iletişim araçları içinde en önemli rolü üstlenmektedir.

Okul öncesi kitaplar, hitap ettikleri kitlenin özel koşulları nedeniyle, okul öncesi dönemi çocuklarının bilişsel düzeyleri ve algılama yetilerine uygun biçimde hazırlanmakta, hedef kitlenin özellikleri, bu dönemdeki kitapları, öncelikle içerik ve biçim yönünden belirlemekte ve zaman zaman sınırlamaktadır.

Okul öncesi dönemdeki çocuklar, soyut düşünme yetisine henüz ulaşmamış olduklarından, karmaşık, dikkat dağıtıcı ya da soyut konuları anlamakta güçlük

çekmektedirler. Bu nedenle okul öncesi çocuk kitaplarında, kitabın biçim ve içerik olarak olabildiğince yalın olmasına çalışılmakta, kolay, anlaşılır bir dil oluşturulmakta, anlatımı desteklemek ve kavramayı sağlamak için de resim, şekil ve çizimler kullanılmaktadır.

Resim 15. Ya-Pa Yayınlarından Çıkmış, Şekilleri Kavramaya Yönelik Bir Okul Öncesi Kitabı (Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Henüz okuma – yazma bilmeyen okul öncesi dönemi çocuklarına yönelik hazırlanan pek çok kitap ya da benzer basılı materyallerden, genellikle ebeveyn ya da okul öncesi eğitimde öğretmen gözetiminde faydalanılmaktadır. Bu dönem çocuklarına yönelik kitaplar, genellikle resim, şekil, çizim gibi görsel ögeleri içermekte ve özellikle okul öncesi eğitimi kitapları, çeşitli etkinliklerin yapılmasını sağlamakta, içeriklerine göre sanat eğitimini, el becerisini ya da zihinsel yetenek ve kavramayı geliştirme amaçlı olabilmektedir.

Resim 16. *Kartları Eşleştir*
Şekil Ve Renkleri Kavramaya Yönelik, Spiralle Birbirine Tutturulmuş Kartlardan Oluşan Bir Okul Öncesi Kitabı (Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Resim 17. Resimlerle Zıt Kavramları Tanıtan Bir Okul Öncesi Kitabı.
(Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Okul öncesi eğitim kitaplarının yanı sıra, yine aynı döneme yönelik hazırlanan öykü, masal, şiir, tekerleme, bilmece kitapları da çocukların hayal dünyasını, yaratıcılıklarını geliştirmekte, sanat ve estetik duygusu kazandırmakta, fiziksel yetilerin yanında zihinsel yönden de gelişmelerini sağlamaktadır.

2.3.3.1. Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının İşlevleri

İnsan yaşamının ve çocukluğun, her ne kadar evrelere ayrılsa da, bir bütün olduğu göz önüne alınırsa, çocuklar büyüme aşamasının tamamında, yetişkinlerce kuralları belirlenmiş ve durmadan değişen bir dünyaya, kendilerini adapte etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu adaptasyon ve büyüme sürecinde, bedensel, ruhsal ve zihinsel gelişmelerin hepsinin aynı şekilde ve aynı süreçte olmadığı ve de bu sürecin çocukların içinde yaşadığı sosyal ve ekonomik ortama göre değiştiği düşünülürse; çocuk kitaplarının, çocuk gerçekliğini ve dünyasını anlayabilen uzmanlarca hazırlanması ve tüm çocukların ilgi alanına girerek gelişim sürecine olumlu etkisi olması gerekmektedir.

> Kitap çocuk ilişkisi, çocuğa insan, hayvan ve doğa gerçekliğini tanıma, bulma (keşfetme) ve anlama olanağı yaratır. Çocukla yaşam arasında bağ kurar. Çocuğu yaşama ortak eder. Bu ortaklık, çocuğun beğenilerini, duygu ve düşüncelerini biçimlendirir, değiştirir, yetkinleştirir. Çocuğun duygu ve düşünce evreni için yeni, özgün beslenme kaynakları yaratır. Bu kaynaklar, çocuğun anlama ve anlatma becerilerini geliştirir. Kişilik gelişim sürecine ve toplumsallaşmasına katkı sağlar. (Dilidüzgün, 2004, s.14).

Okul öncesi dönemde, kitabın çocuğa getirdiği kazanımlar, çocuğun kitapla çok daha erken tanışması gerektiği düşüncesini güçlendirmektedir. İnsanların dünya ile iletişimi, ilk önce görme yoluyla olmakta, çocuklarda ise bu iletişim yalnızca görme üzerinden gerçekleşmektedir. Bu iletişim biçiminin kolay ve doğrudan oluşu, görsel olan her şeyin çok tutulması, daha çabuk benimsenmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Oyuncakları dışında, resimli, görsel olarak ilgi uyandıran bir çocuk kitabı, bir çocuğun dikkatini çekebilmektedir. Çocuğun resimli bir çocuk kitabının sayfalarını çevirmesi ve ilgiyle resimlerine bakması onun görsel sanatlarla kurduğu ilk etkileşimi oluşturmaktadır. Bir çocuk erken yaşta, ilk kez, bir çocuk kitabının görselliği üzerinden güzel sanatlara dair

izlenimlerini ve beğenilerini oluşturmaya başlamakta, bilinçaltına yerleşen bu ilk izler, onun kitapla ve sanatla olan ilişkisini hayat boyu etkileyebilmektedir. Bu nedenle çocuklukta tanışılan kitabın, beklenen işlevlerini yerine getirmesi, hem kitaba hem görsel sanatlara dair olumlu etkiler bırakması amaçlanmaktadır.

> Oyuncaklar çocuğun oyun gereksiniminin karşılanmasında önemli bir işlevi yerine getirir. Kitap da görsel içerik ve özellikleriyle çocuğun ilgi ve beğeni alanına girerek öncelikle eğlendirme ve çocukla doğal bir etkileşim ortamı yaratarak da yeni davranışlar kazandırma amacını gerçekleştirmelidir. (Dilidüzgün, 2004, s.14).

2.3.3.2. Okul Öncesi Dönemde Kitap – Çocuk İlişkisi

İnsanların duygusal ve düşünsel dünyasının eğitiminde, en etkili süreci; erken çocukluk döneminde kurulan kitap – çocuk etkileşimi oluşturmaktadır. Okuma eyleminin yaşam boyunca devam ettirilmesi, düşünen ve duyarlı bireylerin yetişmesi ve insanın kitapla kurduğu etkileşimin sağlıklı bir zeminde sürmesi, çocuklukta, daha okuma – yazma öğrenilmeden önce kitapla tanışmaya dayanmaktadır. Çocuğun kitaba olan gereksinimi; hem eğitimin bir parçası olması, hem de okul eğitimi başlamadan önce, çocuğun, içinde bulunduğu ve tanımadığı yetişkinlerin dünyasını tanıması, adapte olması, toplumsallaşma sürecinin bir parçası olması bakımından eğitimciler ve pedagoglarca savunulmaktadır. Çocuk – kitap ilişkisinin erken yaşlarda oluşması, ilk önce çocuğun kitaba olan gereksinimini kabul etmekle başlamaktadır.

> Bazı temel gereksinimler birçok kimse için ve her zaman ortak gereksinimlerdir. Başlangıçta çocuğun gereksinimleri dar bir sınır içindedir ve tamamıyla kişiseldir; ama çocuk geliştikçe bu gereksinimlerin alanı genişler ve genellikle toplumsal bir nitelik kazanır. Gereksinimleri karşılamaya çalışan çocuk, durmadan kişisel mutluluk ile toplumsal onay arasında nazik ve dikkatli dengeyi sürdürmenin yollarını arar ki bu kolay bir iş değildir. Kitaplar doğrudan doğruya veya dolaylı olarak çocuğa bu konuda yardım eder. (Hill, 1964, s.23).

Çocukluk döneminde kitapla olan ilişki, aslında farklı şekillerde ve çok daha erken gerçekleşebilmektedir. Çünkü çocuğun resimlerde gördüklerini tanıyıp çevresinde gördükleriyle karşılaştırabilmesi 11 aylıktan itibaren başlamaktadır. (Alpay, 1975, s.20).

Kitap üzerinden resimle kurulan ilişki, bu dönemden başlayıp 7 yaş okuma – yazma öğrenme dönemine kadar devam ederse, çocuk okuma bilmeden kitabı tanıyıp sevebilmeyi, ondan faydalanabilmeyi öğrenmekte, erken yaşta oluşturulan kitap – çocuk ilişkisi okuma döneminde de olumlu etkisini sürdürebilmektedir.

Okula başlayana kadar, kitapla hiç tanışmamış bir çocuk, yalnızca okuma – yazma öğrenmek için, üstelik evden uzak ve alışmaya çalıştığı okul ortamında kitapla karşılaşır ve de kendisine sunulan ders kitapları dışında nitelikli, görsel olarak özenle hazırlanmış, ona okumayı ve kitapları sevdirecek örneklerle karşılaşmazsa, kitapla kurduğu ilişkiyi zorunlu ve yalnızca okumayı öğrenme amaçlı algılayabilecek ve bu durum onun okuma kültürünü olumsuz etkileyecektir.

Çocuğun 11 aylıkken resimle kurduğu ilişki, 6- 7 yaşlarına kadar devam etmekte ve ardından resimle birlikte metin de, çocuğun resimler aracılığıyla kitapla kurduğu ilişkiye dahil olmaktadır. Kitapla kurulan olumlu iletişim, çocuğun zihinsel yeteneklerini geliştirmekte, bu da kitapla iletişimin başlamasının, devam etmesindeki önemini ortaya koymaktadır. Kitap – çocuk ilişkisinin erken yaşlarda kurulması, hem okul öncesi dönemdeki gelişim ve kişilik oluşturma sürecini, hem eğitim sürecini olumlu etkilemektedir. (Alpay, 1975, s.21).

Kitap – çocuk ilişkisinin kaç yaşında başlayacağı, ebeveynlerin kitap sevgisi ve okuma alışkanlığı için ne yapması gerektiği konusunda, çocuk gelişimi ve çocuk sağlığı uzmanlarının önerileri bulunmaktadır. Bu konudaki görüşlerin pek çoğu, bebeklik döneminde, eşyayla kurulan ilişki başlayınca, çocuğu kitapla tanıştırmak gerektiği şeklindedir.

Çocuğun kitabı, oyuncak, herhangi bir eşya gibi algılayıp, dokunmasına, resimlerine bakıp oynamasına izin verilmesi, yıpratmasına bile göz yumulması, bu şekilde çocuğun kitabı kendi dünyasına katacağı savunulmaktadır. Bunun tam tersi davranışların; çocuğun kitaba zarar vereceği endişesiyle sürekli ikazlarda bulunmanın ise çocuğun kitapla olan ilişkisini olumsuz şekilde başlatacağı ve kitapları sevmesini zorlaştıracağı da belirtilmektedir. Bu görüşler çocuğun kitabı saklama, koruma alışkanlığı

edinemeyeceği sorununu akla getirse de, koruma, tertip, düzen, saklama alışkanlıklarının okul çağına bırakılmasının doğru olduğu düşünülmektedir, çünkü korunan ve çocuktan saklanan, dokunmasına, oynamasına izin verilmeyen bir şeyin tanınması ve sevilmesi zor olmaktadır. ("Çocuklar ve Kitaplar," http://www.beyazbulut.com).

2.3.3.3. Okul Öncesi Çocuk Kitaplarında Konular ve Yaş Grupları

Çocuklar için yazılan kitaplarda ve çocuk edebiyatında geleneksel düzyazı örneklerinden roman ve öyküye rastlamak ve çocuk kitapları konusunda genel bir sınıflandırma yapmak mümkündür. Okul öncesi çocuk kitaplarında ise tür sınıflaması yapmak oldukça güçleşmektedir.

Okul öncesi çocuk kitapları içinde şiir, masal, bilmece gibi türlere yer veren kitaplar olduğu gibi, büyük çoğunluğu öykü benzeri anlatılardan oluşan "resimli kitap" diye de tanımlanan kitaplardan oluşmaktadır.

> Okul öncesi çocuklarının bilişsel ve duygusal gelişimleri henüz gelişme ya da ilk evresinde olduğundan bu yaş grubuna giren çocuklar karmaşık ve dikkat dağıtıcı şeyleri anlamakta güçlük çekerler....Bu nedenle okul öncesi çocuklar için hazırlanan kitaplar arasında roman türüne hiç rastlamayız; ancak öykü türüne girebilecek bazı anlatıların olduğunu görmekteyiz…Yani okul öncesi çocuk kitapları arasında yer alan öykü benzeri adı konmamış düzyazı anlatılar büyük yer tutmaktadır…Okul öncesi çocuk anlatıları için İngilizcede "picture book" ya da Can Göknil'in de belirttiği gibi "resimli kitap" denildiği yerler vardır. (Dilidüzgün, 2004, s.58).

Resim 18. Çiftlik Hayvanlarıyla İlgili Bir Resimli Kitap

(Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Okul öncesi kitaplar yaş grupları açısından da günümüzle kıyaslandığında; daha önce çocuk kitabı denilince sadece çocuk yazını anlaşılıp, çocuklara yönelik hikayeler ve masal kitapları akla gelirken, şimdi 0-3 yaş grubuna yönelik, "bebek kitabı" olarak da tanımlanabilen, hiçbir anlatı içermeyen, görsel algılamaya yönelik kitaplar bile bulunabilmektedir.

Resim 19. *Banyo Zamanı*
Tudem Yayınlarından Çıkan Kulakçıklı Kitaplar Serisinden Bir Örnek
(Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Okul öncesi çocuk kitaplarında kesin bir tür ayrımı olmasa da yaş grupları ve bu yaş gruplarının özelliklerine uygun konular ele alınmaktadır. Kitapların 0-6 yaş döneminde yoğun bir gelişme dönemi içinde olan çocukların, bu hızlı değişimine koşut olarak hazırlanması gerekmektedir. Buna göre 0-3 yaş grubu çocuklar ile 3-6 yaş grubu çocuklar için yapılacak kitaplar farklı özellikler taşımaktadır. 0-3 yaş grubu kitaplarda öğreticilik boyutu daha çok öne çıkmaktadır; çocuğa çevresini tanıtarak ağırlıklı olarak somut göstergelere yer vermektedir. 3-6 yaş grubunda ise çevre daha geniş şekilde ele alınabilmekte ve somut kavramların yanında soyut kavramlara geçiş de yapılabilmektedir. (Dilidüzgün, 2004, s.60).

Resim 20. Renkler, Hayvanlar

Somut Kavramları Ve Çevreyi Algılamaya Yönelik, Fotoğraflar Yoluyla Çocuklara Renkleri Ve Hayvanları Tanıtan Okul Öncesi Kitapları (Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Çocukların yaş dönemi özelliklerine, anlama ve kavrama yetilerine göre okul öncesi çocuk kitaplarında belli konular öne çıkmaktadır. Bu konuları ele alan kitaplar şu şekilde sıralanabilmektedir:

Çocuğun Kendini Tanımasına Yardımcı Olan Kitaplar: Bu tür kitaplarda yer alan kişiler ister insan (çocuk) ister hayvan olsun önemli olan, çocuğun kendinin tanımadığı bir yanını bulgulaması, yanlış bildiği bir konunun doğrusunu öğrenmesi ya da çocuğun sergilediği bir olumsuzluğu deneyimler yoluyla düzeltmesi söz konusu edilir. Bu bağlamda kavramlar da öğretilmeye başlanır. Kıskançlık, gürültü yaparak başkalarını rahatsız etme, kendini, özelliklerini tanımamaktan doğan karamsarlık, can sıkıntısı gibi olumsuzlukları yenme ya da yanlış bir arayış içinde olanların kendini ve çevreyi tanıdıktan sonra sorunların aşılması gibi şeyler söz konusu edilir.

Yakın Çevre ve Basit Kavramlar: Çocuğun yakın çevresinde geçen olayları ve çocuğu yakından ilgilendiren basit kavramları içeren kitaplar oldukça bol olarak temsil edilmektedir. Bu özelliğinden dolayı bu tür kitapların yoğun bir öğreticilik boyutu da vardır. Örneğin basit şekiller, adlar, deyimler, harfler, sayı sayma ve rakamlar, renkler, kardeş ve akrabalarla olan ilişkiler, davranışlar gibi konular ele alınabilir.

Doğa ve Hayvanları Tanıma: Çocuğun doğayı tanımasına yardımcı olan kitaplarda hayvanların büyük bir kullanım alanı var. Hayvanlar kimi zaman insan davranışlarını ve rollerini üstlenerek olumlu/olumsuz bir eleştiriyi belirginleştiren birer öğe oluyor, kimi zaman da doğanın işleyişi konusunda bilgi aktarıcı bir işlev kazanıyorlar. Örneğin cinsiyet, doğum, üreme, aile ilişkileri gibi konularda hayvanlar sıklıkla kullanılan öğeler. Aynı biçimde bitkiler de zaman zaman bir araç olarak böylesi bir amaca hizmet ederler.

Toplumsal İlişkileri Konu Alan Kitaplar: Çocuk aynı zamanda toplumsal bir varlık olarak çevresinde ulunan kişilerle ilişki içindedir. Bu bağlamda da yakın çevresindeki kişilerle uyumlu olduğu kadar çatışma içinde de bulunabilir. Çocukların kişiliklerini de belirleyecek olan toplumsal davranışları konusunda onların bu yönlerinin de kitaplarda temsil edilmesi önemlidir. (Dilidüzgün, 2004, s.69).

2.3.3.4. Anaokulu Çocuk Kitapları

Türkiye'de okul öncesi eğitim kurumları, kreş, çocuk yuvası, kreş ve gündüz bakımevi, anaokulu, anasınıfı, uygulama sınıfı gibi adlar altında okul öncesi eğitim hizmeti sağlamaktadırlar. (Gürkan, 2004, s.6). Türkiye'de okul öncesi eğitim kurumlarının türü, tanımı ve bu kurumlara kabul edilen çocuk yaş grubu konusunda teoride ve uygulamada farklılıklar yaşanması sebebiyle, en çok kabul gören ve uygulanan şekliyle bu kurumlar ve yaş grupları tanımlanmıştır.

Bu kurumlar hizmet verdikleri yaş gruplarına uygun olarak; 0-3 yaş çocuklara bakım ve eğitim vermek üzere kreşler, 3-6 yaş çocukların eğitimini amaçlayan anaokulları, 5-6 yaş çocuklarının eğitimini amaçlayan örgün eğitim kurumları bünyesinde açılan anasınıfları ve 6 yaş çocuklarının eğitimi amacıyla açılan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı diğer öğretim kurumları bünyesindeki okul öncesi eğitim sınıfı, uygulama sınıflarıdır. (http://www.meb.gov.tr).

Okul öncesi eğitim günümüzde giderek daha çok önem kazanmaktadır. Okul öncesi eğitim kurumlarında, çocuğun fiziksel gelişimine bağlı olarak kazanılan temel davranışların ve bilişsel gelişimi ile ilgili anlama ve değerlendirme yetilerinin edinilmesi ve belli kavramların öğretilmesi amaçlanmaktadır. Çocuk gelişiminin çok yönlülüğü ve gelişimsel özelliklerinin birbirleriyle ilişkilerinin temel alındığı okul öncesi eğitim kurumlarında, fiziksel ve bilişsel gelişme kadar, duygusal ve düşünsel alanın da gelişmesine özen gösterilmektedir. (Abacı, 2003, s.7).

Okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim programı dahilinde yazılı ve basılı araçlardan faydalanılmaktadır. Anaokullarında eğitim amaçlı kullanılan etkinlik kitaplarının, genellikle "3-4 yaş" ve "5-6 yaş" şeklinde iki farklı yaş grubuna yönelik hazırlandığı görülmektedir. Bu etkinlik kitaplarında boyama, kesme, yapıştırma gibi fiziksel becerileri geliştirmeye yönelik uygulamalar, renk, şekil, hayvan, bitki gibi çevreyi ve somut kavramları tanımaya yönelik görseller yer almaktadır.

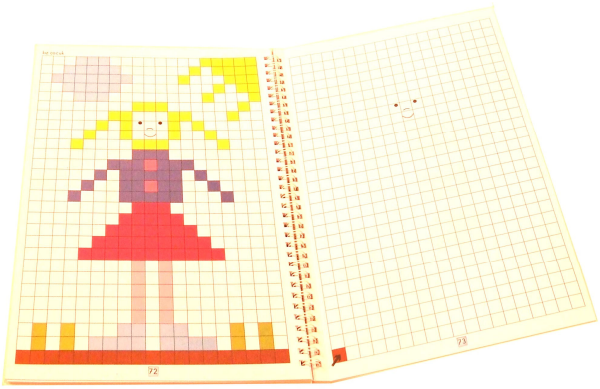

Resim 21. *Algılıyorum, Çiziyorum, Yapıyorum*

Anaokulunda Kullanılan Etkinlik Kitaplarından Bir Örnek (Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

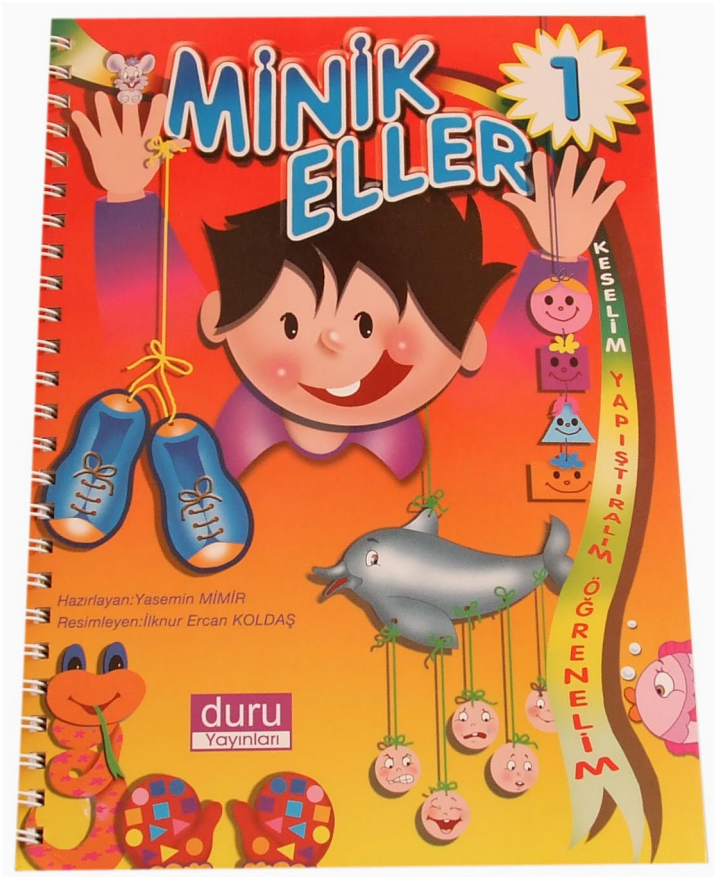

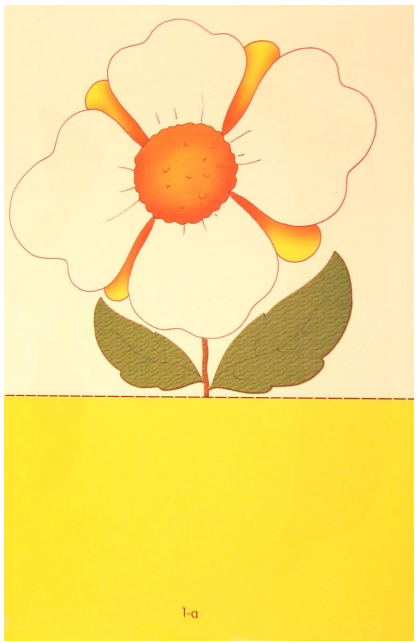

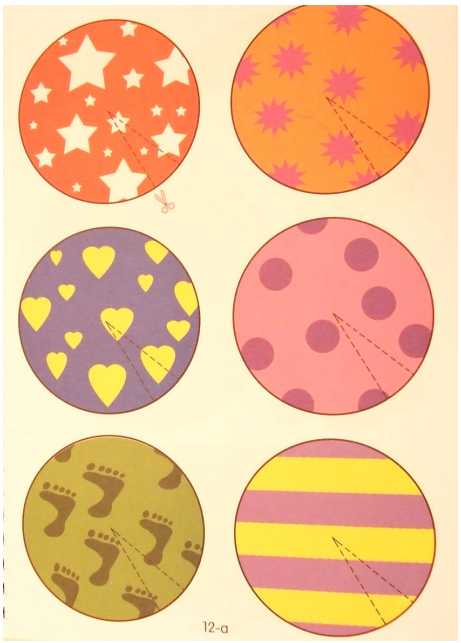
Resim 22. *Kare Doldurmaca*

Anaokulunda 5-6 Yaş Grubunda Kullanılan Bir Boyama Kitabı

(Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Resim 23. *Minik Eller*

Kesme Ve Yapıştırma Uygulamaları İçeren Bir Anaokulu Kitabı

(Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Resim 24. *Orman Hayvanları*
Yapıştırma Ve Boyama Kitabı (Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Anaokullarındaki eğitim kapsamında, teoride çocuklara okuma yazma eğitimine yönelik uygulamalar yaptırılması ya da ilköğretimin birinci sınıfına hazırlanması doğru bulunmamaktadır. Anaokullarında çocukları okul ortamına alıştırmak, onlara sosyal bir çevre kazandırmak, yaş gruplarına göre kendi başlarına yapabileceklerini öğretmek

amaçlansa da, çocuklara ilköğretimin birinci sınıfında öğrenecekleri yazma becerilerini kavramaya yönelik uygulamalar içeren kitaplar da hazırlanmaktadır. Bu kitaplar direkt okuma yazma öğretme kitapları olmasa da, son iki yılda yapılan değişiklikle el yazısı ile yapılan okuma yazma eğitimine, bu yaş grubu çocuğunu el becerisi kazandırarak hazırlamaktadır.

Resim 25. *El Yazısı Dünyası*

El Yazısı Becerisini Kazandırmaya Yönelik Uygulamalar İçeren Bir Anaokulu Kitabı

(Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

2.4. Okul Öncesi Çocuk Kitaplarında Tasarım Süreci ve Görsel Ögeler

2.4.1. Tasarım Sürecindeki Aktörler

Bir kitabın oluşturulmasında, sadece bir fikir halindeyken, okuyucunun elinde tuttuğu bir iletişim nesnesi haline gelmesinde, birçok kişinin rolü bulunmaktadır. Bir kitap okuyucuya ulaşana dek, ilk önce, yazarın kafasında oluşmakta, ardından yayımcı ve editörün süzgecinden geçmekte, grafik tasarımcı tarafından şekillendirilmekte, kitabın türüne ve amacına göre farklı otoriteler de işin içine girmekte, dağıtım ve pazarlama konusunda da farklı aktörler rol almaktadır. Söz konusu bir çocuk kitabı olunca, dikkat, özen ve uzman görüşü önem kazanmakta, çocuklar için yazıp çizmek; farklı bir anlayış ve sanat olarak tanımlanmaktadır.

2.4.1.1. Yazar

Yazar, bir kitapta metin yoluyla aktarılan duygu ve düşüncelerin yaratıcısı olduğundan, eserin doğal sahibi kabul edilmektedir. Yazar, bir kitabın oluşması için ilk girişimde bulunan, kafasında bir fikir, bir taslak halinde olan kitabı, sözcüklerle bir metin, bir anlatı haline dönüştüren, kurduğu anlatıyla okuyucuyla iletişime geçen insandır. Çocuk kitaplarında, yazarın bu şekilde iletişime geçmesi gereken okuyucuları ise çocuklar oluşturmaktadır.

Çocuklar için yazan bir yazar, ne konuda ve nasıl yazacağını, yetişkinler için yazan bir yazardan daha çok ve daha yoğun düşünmektedir. Çünkü kendine has bir dünyası olan ve gerçekleri kendi dünyasından algılayan bir kitle için yazmak söz konusudur. Bu nedenle çocuk yazarının, çocuk dünyasını çok iyi algılayıp bilmesi, daha doğrusu çocuğu anlaması, yazdıklarıyla da bu dünyanın ilgisini çekmesi ve eğlendirmesi amaçlanmaktadır.

Okul öncesi dönemdeki çocuk, içinde yaşadığı ortamı ve dünyayı tanırken, her yaş döneminde gelişme düzeyine bağlı olarak farklı konulara ilgi duyup

algılayabilmektedir. Bu nedenle çocuk yazarının, çocuğun ruhsal yapısını ve zihinsel gelişimini bilmesi, hangi yaşta nelere ilgi duyacağını saptayabilmesi, yaş gruplarını tanıması gerekmektedir. Yalnızca hedef kitlenin ve yaş gruplarının bilinmesinden çok daha iyi bir gözlemci ve araştırmacı olması beklenen çocuk yazarı, nasihat dinlemekten hoşlanmayan çocuklara, öğreteceklerini satır aralarında vermelidir. Yaş grubuna ilişkin öğretilerin aktarılması; okul öncesi kitaplarında genellikle öykü benzeri düzyazılarla sağlanmaktadır.

2.4.1.2. Grafik Tasarımcı

Grafik tasarımcı, kitabın iletişim işlevini yerine getirmesini sağlayan tüm görsel ögelerin oluşturulmasından ve düzenlenmesinden sorumludur; sözcüklerin, metnin diğer görsel ögelerle birlikte bir bütün oluşturarak, kitabın görsel kimliğini ortaya çıkarmasını sağlamaktadır.

Bir kitabın grafik düzeninden sorumlu olan grafik tasarımcı, kitabı kendi bakış açısıyla yorumlamakta, kitabın grafik dilini kendi tarzı üzerinden oluşturmaktadır. Bir çocuk kitabının tasarımını üstlenen tasarımcı, tasarıma kendini yansıtmanın yanında, çocuk dünyasına girebilme kaygısı taşımakta, kitapta kullandığı grafik unsurlar aracılığıyla çocukla doğru bir iletişim kurmayı amaçlamaktadır. Bir kitabın tasarımında yer alan grafik unsurlar; metinde yer alan tipografik ögelerden ve çizgiler, renkler, yüzeyler, oranlar, dokular, zıtlıklar, oranlar, benzetmeler gibi resimsel ögelerden oluşmaktadır, ayrıca kitabı şekillendiren ögeler; cilt, en, boy, hacim yani kitap boyutu seçimi de grafik tasarımcının görev kapsamına girmektedir.

Grafik tasarımcı, her yayınevinde, tüm bu unsurları düzenlemede bağımsız çalışamasa da, yayımcının ya da yayınevinin maddi ya da diğer gerekçelerle tasarımcıyı kısıtlaması, tasarımcının karşı karşıya kaldığı bir problem olsa da, ideal olarak kitap tasarımında, tüm bu grafik düzende, tasarımcının bağımsız çalışması beklenmektedir. Grafik tasarımcının, bu anlamda, yazarın amacı dışına çıkmak, metindeki ifadeleri bozmak, metin düzenlemesiyle onu anlaşılmaz duruma getirmek gibi, kitabın bütününde problem

yaratacak ve anlaşılmasını güçleştirecek şeyler dışında, metne bağlı kalarak, kitabın amacına uygun olarak, kitap boyutu, resim ve yazı düzeni, şekil ve renk seçimi, kağıt ölçüleri ve kağıt türü gibi konularda yaratıcılığını özgürce kullanması, farklı ve güzel bir kitap yapmak için de teknik olanakları zorlayarak çalışması gerekmektedir.

2.4.1.3. İllüstratör – Çizer – Ressam

Özellikle çocuk kitaplarının geliştiği, 20. yüzyılın ikinci yarısında, zamanla bir uzmanlık haline gelen çocuk kitabı resimlemesi alanında, yurtdışında ve ülkemizde ün kazanmış sanatçılar bulunmaktadır. 20. yüzyılda resimleme ve illüstrasyonun öğrenmedeki etkisinin, birçok akademik çalışmanın konusu olması, pedagoji ve çocuk gelişimi alanındaki birçok araştırmanın, iyi resimlemenin öğrenmeyi hızlandırdığını ortaya koyması, resimleme alandaki uzmanlaşmayı ve yalnızca çocuk kitabı resimlemesi yapan birçok sanatçının kazanılmasını sağlamaktadır.

Çocuk kitabı resimlemeleri, çizimleri, özellikle okul öncesi dönemde sanatçının belki de en özgür çalışacağı alandır. Çünkü çocuklar yetişkinler gibi dünyayı algılamaya dair kesin ve değişmez yargıları olmadığı için hayallere, fantezilere, objektif ölçülerde olmayan ögelere daha açıktır. Önyargıları henüz oluşmadığından, çocuğun yetişkinler için hayal ve saçmalık olarak algılanan birçok şeye ilgiyle yaklaşması normal kabul edilmektedir. Bu nedenle çocuklar için çizen bir sanatçı, subjektifliğini rahatça ortaya koyabilmekte, özellikle masal kitaplarında, gerçeklik konusunda kesin bir yargıya varma kaygısı olmadığından, resimlemede sanatçı, özgürce kendi tarzını yansıtabilmektedir, Andersen'in Masalları'nda bu durum rahatça görülebilmektedir, birçok kez farklı sanatçılar tarafından resimlenen kitaplarda, her sanatçı, masalı kendince resmetmiş, yorumlamıştır.

Çocuk kitaplarında, çocukla iletişim kurmak, illüstrasyon yoluyla da sağlanabilmekte, illüstrasyonların çocuğun gelişme dönemindeki algılama, hayal kurma, estetik ve güzellik duygusunun oluşmasını sağlaması, bilgi edinme, eğlenme, oyun ve toplumsallaşma ihtiyaçlarını da karşılaması beklenmektedir.

2.4.1.4. Pedagog

Çocuk kitaplarının pedagoglara, psikologlara ve öğretmenlere danışılarak hazırlanması gerektiği konusunda yaygın bir görüş bulunmaktadır. Fakat bu uygulamanın ülkemizde yeterince gerçekleştirilmediği, karşılaştığımız ürünlerle, basına yansıyan haberlerle ve şikayetlerle ortaya çıkmaktadır. Yayınevlerinin çoğunda bir psikolog ya da pedagogun bulunmaması, yayınların çocuk psikolojisi bakımından incelenmemesi de önemli sorunlara yol açmaktadır.

Ülkemizde okul öncesi kitaplar hazırlanırken, Eğitim Araçları Yönetmeliği esas alınmakta, yönetmelikte de "Milli Eğitim Temel Yasası'na", "Türk gelenek göreneklerine uygunluk" gibi genel ifadeler yer almaktadır, kitaplar genellikle sadece resimlerin çocuk psikolojisine uygunluğu açısından denetlenmektedir. (http://www.bianet.org). Türkiye'de çocuk kitaplarının çocukların gelişimini yeterince gözetmeden hazırlanması, denetim ve zihniyet sorunları, çocuk kitaplarının hazırlanmasında mutlaka çocuğun gelişimine uygun bir seyrin izlenmesi, pedagog ve psikologlar tarafından incelendikten sonra yayımlanması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

2.4.1.5. Editör

Editör, kitabın düşünce aşamasından, yayımlanma aşamasına kadar görev almakta; yayımcıya gelen kitap tasarılarının yayım kararından başlayarak, metinlerin incelenmesi, dil, yazım, anlam bakımından gözden geçirilmesi, dizilerek baskıya hazırlanması, dizgi yanlışlarının düzeltilmesi işlerinden sorumlu olmaktadır. Kitap üretiminin tüm aşamasında görevi olan editör, yayımcının istekleri ve yayınevinin çizgisi doğrultusunda, basılacak kitaplara karar verme, kitabı değerlendirme ve içerikteki tüm düzeltmeleri yapma, pazarı yakından takip ederek, hem basılacak kitapları seçme ve değerlendirme, hem de piyasaya çıkışının ardından yürütülecek faaliyetlerde etkin olmaktadır.

Çocuk kitapları yayınlayan bir yayınevinde ya da herhangi bir yayınevinde, editörün kitabın tasarım sürecindeki ilk görevlerinden biri yayın programına, bütçesine uygun olarak belli bir kitabın yayımlanıp yayımlanmayacağına karar vermektir, bundan önce editörün program oluşturması gerekmektedir. Bu program, bir çocuk kitapları editörü için; yayın programının oluşturulması, hangi tür çocuk kitaplarına ağırlık verileceğinin, kaç tür ya da kaç sayıda kitap çıkarılacağının belirlenmesi, okur beklentilerinin saptanması, çocuk kitapları piyasasındaki eksikliklerin belirlenerek, eksik konularda birtakım kitapların yapılması için yazar-çizerlerle iletişime geçilmesi şeklinde işlemektedir. İyi bir çocuk kitapları editörünün yapması beklenen bu görevlerin yerine getirilmesi, okurla canlı ve sürekli bir iletişimi, çocuk yayınları alanındaki bütün gelişmelerin izlenmesini; çocuk kitapları konusunda akademik çalışmaların, dergilerin, kitapların takip edilmesini gerektirmektedir.

2.4.1.6. Yayımcı

Yayımcı, kitabın hazırlanışının her aşamasında bulunduğu gibi yayınevine gelen yazarların metinlerinin ya da kitap taslaklarının yayımlanmasına ya da aksine karar vermekte ve de işin hukuki ve mali sorumluluğunu üstlenmektedir. Bu açıdan yayımcı, yazın dünyasını iyi bilmeli, dile hakim olmalı, dilbilgisi, üslup, edebiyat konularında bilgi birikimi olmalıdır. Yayımcının bir kitabın yayımlanıp yayımlanmaması konusunda verdiği karar, yazar ve kitap dünyası açısından önemli ve yayınevinin çizgisine bağlı olsa da büyük ölçüde kişisel bir karar olduğundan, bu noktada yayımcının niteliği, düşünsel ve eleştirel gücü ve çizgisi, estetik anlayışı çok belirleyici ve önemli olmakta ve piyasadaki yayımlanmış kitapların niteliğindeki farklılığı da açıklamaktadır.

Büyük kuruluşlardaki profesyonelleşmiş görev dağılımı dışında, birçok küçük ölçekli yayınevinde yayımcı, editörün görevlerini de üstlenebilmekte, yayımlanan kitapların medyada duyurulmasından, kitapla ilgili her türlü reklam ve tanıtım etkinliklerinin yürütülmesinden de sorumlu olmakta, aynı zamanda yayınevinin yayın politikasına göre pazar araştırması yaparak yeni projeler bulma, yazarlara proje teklifleri götürme, yayın

türüne göre uzman görüşü alarak projeyi yürütme gibi faaliyetleri de yerine getirmektedir.

Gerek kitabın basım kararı, gerek teknik uygulamalar ve tanıtım konusunda yapılacakları, maddi olanaklar, yayınevi politikası ve en çok ticari getirisi üzerinden değerlendirmek zorunda kalan yayımcı, tasarım sürecindeki birçok aktörün çalışmasını etkilemektedir. Ticari kaygıların öne geçmesi çocuk yayınlarında görülen özensizliği de bir ölçüde açıklayabilmektedir.

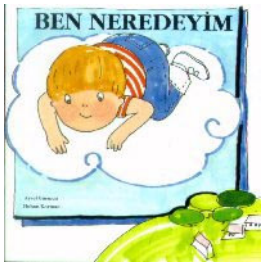
Yayınevinin genel çizgisinden hangi tür ve hangi alanlarda kitap yayımlandığından ve yayınevi çalışanlarının görev dağılımından da sorumlu olan yayımcı, kitabın bir tasarı, bir düşünce halinden okuyucuya ulaştırılmasına kadar, her aşamada yetkili ve sorumlu kişidir. Bu açıdan yayımcının kitabın yayımlanmasına karar verilmesi sürecinde gereken estetik, düşünsel ve eleştirel bilgisi kadar; üretim ve tanıtım sürecinde tasarım, baskı, dizgi, cilt, kağıt ve de pazarlama, reklam bilgisine de sahip olması gerekmektedir.

2.4.2. Tasarımdaki Görsel Ögeler

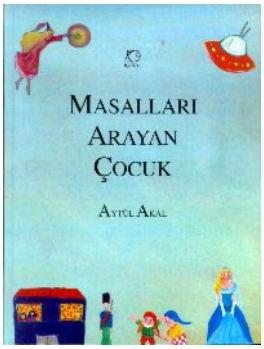
Okul öncesi çocuk kitaplarının hazırlanmasında, içerikte gözetilen kaygılar ne kadar önem taşımaktaysa; görsel elemanlar da en az içeriğin niteliği kadar önem taşımaktadır. Çocuk kitaplarının, çocuklar üzerinde beklenen, olumlanan etkiyi yapması, işlevini tamamlaması için, dış yapı denilen biçimsel özelliklerin, kitabı oluşturan fiziksel ve görsel unsurların da nitelikli olması gerekir. Öncelikle bu unsurlar içeriğe uygun olarak tasarlanmalıdır, özellikle okul öncesi dönemde, kitapla ilk defa tanışan yaş grubu için, kitapla sürdürecekleri ilişki ve kitabın varlığına dair oluşacak ilk izlenim açısından görsel ögelerin, çocuk dünyası, yaş grubu, çocuk üzerinde bırakacağı etki göz önünde tutularak hazırlanması gerekmektedir.

2.4.2.1. Kitap Boyutu

Çocuk yayınlarında genel bir ilke olarak kitap boyutu, içeriğe ve amaca uygun olarak belirlenmektedir. Özellikle 3–6 yaş grubu, okul öncesi dönemde, farklı boyutta hazırlanan çocuk kitapları, çocukların aynı boyutlardaki kitaplarla karşılaşmaktan hoşlanmadığı düşünülerek hazırlanmaktadır.

16x16 cm

21x28 cm

Resim 26. Aytül Akal'ın Farklı Boyutlarda Hazırlanmış İki Kitabı
(www.ucanbalik.com.tr/images/kitaplar/benneredeyim.jpg)
(www.ucanbalik.com.tr/images/kitaplar/masallariarayancocuk.jpg)

Çocuk kitaplarının boyutlarının; yaş aralığı da düşünülerek, hacim ve ağırlık olarak taşınması kolay, el ve göze uyumlu, yapraklarının rahatça çevrilebildiği, kitap köşelerinin düzenlenmesine olanak verecek şekilde olması gerekmektedir. Bunun yanında ebeveyn ve öğretmen gözetiminde, okul öncesi dönemde büyük boyutlu kitaplar da kullanılabilmektedir.

2.4.2.2. Kapak Tasarımı ve Cilt

Yetişkinler için olduğu gibi, bir çocuk için de, ilk uyaran kitap kapağıdır. Bu nedenle kitap kapağının, çocuğun ilgisini çekmesi, kitabın konusuyla ilgili bir tahmine yardımcı olması gerekmektedir. Kitap kapağının, kitabın içeriğine dair ipuçları verirken, resimlemede olduğu gibi, estetik değerleri göz önünde bulundurması, çocukta uyandıracağı ilk izlenimle, onun ilgisini kitaba yöneltmesi, merak uyandırması

gerekmektedir. Kitap kapağındaki görsel tasarım; çocuğun dünyasına girebildiği, onun ilgi, beğeni ve beklentilerini karşılayabildiği ölçüde, çocuğu okumaya yönelteceği; çocukta, kitaba ve okumaya dair olumlu davranışların gelişmesini sağlayacağı ölçüde başarılı bulunmaktadır.

Resim 27. Kapak Tasarımlarından Örnekler
(www.aylacinaroglu.com/kitap_popup.asp?id=42)
(www.aylacinaroglu.com/kitap_popup.asp?id=4)
(www.aylacinaroglu.com/kitap_popup.asp?id=16)

Kitap kapağı ayrıca, kitabı koruyan, uzun süre kullanılmasını sağlayan, dayanıklılığını arttıran fiziksel bir unsur olduğu için özellikle okul öncesi dönemde, sağlam bir kapak ya da cilt, uzun süre saklanabilme ve görünüş açısından tercih edilmektedir. Dikişsiz ya da ciltsiz kitaplar kolayca dağılıp yıpranabildiğinden, çocuğun kitaba olan ilgisini azaltacağı ve okuma isteğini kıracağı için tercih edilmesi uygun görülmemektedir. Bu nedenle kitap kapaklarının, yırtılmayı önlemesi ve dayanıklılığı arttırması bakımından, dayanıklı karton veya kalın bristol ile yapılması ve üzerinin de lak ya da selefonla kaplanması önerilmektedir, aynı nedenlerle tel zımbalı cilt yerine sırttan tutkalla yapıştırılmış dikişli cildin tercih edilmesi gerekmektedir.

2.4.2.3. Resimleme

Çocuk kitaplarında resimleme, ilk izlenim açısından düşünüldüğünde, birincil öneme sahiptir, bu bakımdan özellikle kapak resimlerinin canlı ve çekici olması, resimlerin genellikle sade, anlaşılır ve içeriğe, konuya uygun olması gerekmektedir. Çocuk kitaplarında resimleme, en az içerik, dil ve anlatım kadar önemlidir. Resimlerin bir estetik değer taşıması ve çocuk psikolojisine uygun olması; canlı, neşeli, sevimli çizgiler taşıması, bayağı, korku ve şiddet ögelerinden kaçınması gerektiği bilinmektedir. Okul öncesi dönemdeki çocukların genellikle basit çizgiler içeren, net ve bir görüşte anlaşılan resimlerden hoşlandıkları bilindiğinden, resimlerin bu özellikleri taşımasının yanında, kolay algılanabilmesi ve ilişki kurulabilmesi için kitap metniyle bağlantılı olması, (Örneğin resimlerde betimlenen mekan, kişi, eşyaların metinde anlatılanlara uyması.) sayfalara iyi bir şekilde yerleştirilmesi ve metin ile birlikte sayfa düzeninde bir bütünlük oluşturması beklenmektedir. Resimlerin renkli ve kaliteli bir baskısının olması da ilgi çekme açısından önemlidir.

Resim 28. Can Göknil'in Resimlemelerinden Örnekler
(www.cangoknil.com/image/cocukkitaplari/large/DSC03223.jpg)
(www.cangoknil.com/image/cocukkitaplari/large/DSC03222.jpg)

Resimlemenin önemi, okul öncesi dönemi kitaplarında, çocuğun görsel algılama ve düşünme becerisinin oluşması ve gelişebilmesinde ortaya çıkmaktadır. Nitelikli görsel ögeler ve resimlerden oluşan kitaplar, çocukların görsel algılama sonrası düşünce geliştirme, hayal kurma, canlandırma gibi faaliyetlerini geliştirerek, dolayısıyla görsel bellek ve görme algılarının eğitimine katkı sağlamaktadır. Okul öncesi dönemdeki çocuklar, kitapla olan ilişkilerini daha çok resimle kurduklarından, bu yaş grubuna yönelik kitaplarda ağırlıklı olarak resimden ve görsel unsurlardan yola çıkılmakta; çocuklar resim yoluyla metne bir anlam yüklediklerinden, resimlerin çocuğun zihninde çağrıştırdıklarıyla metinde anlatılanların örtüşmesi gerekmektedir. Bu dönem kitaplarında bir de, resmin yanında fotoğraf, karikatür ve grafik çizimlerin kullanılması çocukların görsel sanatın her alanıyla tanışması açısından önerilmektedir.

Resimlemede en önemli unsur; hem çocuk kitabı resimleyen sanatçılara hem de uzmanlara göre estetik değerdir. Bu nedenle çocuklara özensiz, tekdüze, sıradan resimlenen ve kalitesiz basılmış kitaplar yerine, çocuğun bilişsel, duygusal gelişimine uyumlu, çocuğa has duygu ve düşünce dünyasının gelişimine katkıda bulunacak, nitelikli biçimde resimlenen kitaplar verilmesi önerilmektedir.

2.4.2.4. Tipografi

Okul öncesi çocuklarda görsel algılama ön plandadır, okuma yazma bilmeyen çocuk için kitaptaki en etkili uyaranlar görsel öğelerdir, bu nedenle yazı ikinci planda kalmaktadır. Yine de tipografik düzenlemenin; çocukların yaş gruplarına uygun, kolay algılamaya ve anlamlandırmaya olanak sağlayacak biçimde, kitabın resimlemesine ve sayfa düzenine uygun olması gerekmektedir

Satır, harf ve sözcük aralıklarının, seçilen yazı karakterinin ve boyutunun aynı zamanda sayfa düzenine uyumu beklenmektedir. Satır aralarının sıkışık olmaması, geniş ve yüksek harflerin kullanılması da tipografik düzenlemede olması gereken özelliklerdir. Okul öncesi dönemde okumada pasif olan yaş grubunda genellikle büyük puntolara yer verilmektedir.

2.4.2.5. Sayfa Düzeni

Kitabın iletişim ve bilgilendirme işlevini yerine getirmesi, okuma eylemini canlı ve çekici kılması; diğer belirtilen etkenlerinin yanı sıra, en çok, sayfa düzenine bağlanmaktadır. Bir yetişkin için sayfa düzeni okuma eylemi sırasında ne kadar etkiliyse; çocuk kitaplarındaki sayfa düzeni de özellikle okuma becerisini henüz kazanamamış bir çocuk için kitapla olan ilişkisinde ve gördüklerini algılayıp anlamlandırmasında o kadar etkilidir. Sayfa düzeni, okuma becerisi edinildikten sonra da kitap okuma alışkanlığında etkin konumda olmaktadır.

Çocuk kitaplarında genelde sayfayı rahatça izleyip algılamak için sayfa elemanları arasında bütünlük ve denge koşulu gözetilmektedir. Hem kapak hem sayfa düzeninde beklenen bu özen, çocuğun kitapla olumlu etkileşim içinde olmasında, görsel zenginlik ve uyumla birlikte sanat eğitimi için de bir başlangıç oluşturulabilmesinde etkili olabilmektedir.

2.4.2.6. Kağıt Kalitesi

Çocuk kitaplarında uzun ömürlülük, kullanılan kağıtla ilişkilendirilmektedir. Çocuğun kitabı saklamasını, onu uzun süre kullanmasını sağlayan en önemli malzeme kağıttır. Kolayca yırtılmanın ve yıpranmanın önüne geçebilmek için birinci ya da ikinci hamur, çocuğun gözlerini yormaması açısından parlak yerine mat, yüksek gramajlı kağıdın tercih edilmesi önerilmektedir.

Ülkemizde özensiz çocuk yayınlarında görülen en belirgin yanlışlar; kalitesiz baskı ve düşük gramajlı kağıt kullanılması sonucu oluşan; renkleri karışmış, okunması zor harfler, arka sayfaya yansıyan üst üste gelen yazılar ve resimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle çocukların kitaba ilgisini ve saygısını körelten bu tip yayınlar yerine, kağıt kalitesi ve diğer malzemeleriyle dayanıklılığı ve estetiği sağlayan yayınlar önerilmektedir.

2.5. Çocuk Kitaplarına Deneysel Yaklaşım

2.5.1. 20. Yüzyılda Değişen Grafik Tasarım Anlayışının Çocuk Kitaplarına Etkisi

19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın ilk yarısı, dünyada ekonomik, sosyal, kültürel ve sanatsal alanda köklü değişikliklere sahne olmuş bir dönemdir. Batı'da endüstri devrimiyle birlikte yaşanan değişimler, tüm toplum yaşantısını etkilemiş, makineleşme ve büyüyen fabrika sistemiyle orta sınıf zenginleşmiş, işçi sınıfı ortaya çıkmış, giderek güçlenen kapitalizmle birlikte toplumsal sınıflar arasındaki ekonomik fark artarak uçurum haline geldiğinden, tüm bunlar toplumsal kaosa, bunalıma neden olmuştur.

Bu kaos ve adaletsizlik ortamı, duyarlı insanları, özellikle sanatçıları harekete geçirerek, endüstri devriminin getirdiği makineleşmenin, insanı doğadan uzaklaştırdığı, insanı ağır çalışma koşulları altında makineleştirdiği eleştirilerini ortaya koymalarına yol açmıştır. Makineleşme, fabrikalaşma ve seri üretimin, insanı emeğine yabancılaştırmasıyla birlikte, insanın estetik duygusundan da uzaklaşmasına neden olduğu da ortaya konulan eleştiriler arasında yer almaktadır.

Ortaya koydukları tüm bu eleştiriler, sanatçıları yeni arayışlar içine itmekte, farklı yollar aramalarına neden olmaktadır. 20. yüzyılın ilk yıllarındaki bu ortam, yeni arayışlar ve sanatta farklı akımların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Modern sanat hareketlerinin oluşmaya başladığı bu süreç, aynı zamanda kitle iletişim araçlarının, grafik tasarım anlayışının ve tekniklerinin gelişmesinin de hızlandığı bir dönemdir. Ortaya konulan birçok sanat hareketi, grafik tasarım ve tipografi alanında da kendini göstermektedir. Birçok tasarımcı tarafından oluşturulan yeni grafik anlayışın, günümüze kadar olan görsel dili de etkileyebildiği görülebilmektedir.

Modern sanatın, temel olarak tüm tasarım ürünlerinin düzenlenmesinde, tasarımcıların farklı yollar denemesine etki ettiğinin bilinmesiyle birlikte, ayrıca modern sanat akımlarının, kitap tasarımı konusunda da sayfa düzeni ve tasarıma, tasarımı oluşturan tüm ögelerin işlevlerini değiştiren, geleneksel tasarım ve tipografinin olanak vermediği,

alışılmadık ve değişmeye müsait yeni bir anlayış getirdiği de açıktır. Kitap tasarımında görülen bu değişim, çocuk kitaplarında da farklı baskı teknikleri, sayfa düzeni ve görsel dil denenmesini sağlayarak ve bu alanda çalışan sanatçıların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Çocuk kitapları alanında, ortaya çıkan sanat akımlarının yarattığı yenilikçi örneklere Rus sanatçılar örnek gösterilebilmektedir. 1917 ekim devrimi, Rusya'da çocuk kitaplarında büyük bir değişim yaratmıştır. Toplumsal yaşantıda devrimden önceki ve sonraki farklılık açıkça görülebilmektedir; eğitimsizliğin ve okulların kötü durumunun yerini devrimden sonra, modern okullar kurulması, sanayileşme ve makineleşme almış; tüm bu gelişmeler çocuk kitaplarının da çehresini değiştirmiştir. (Rowell, 2002, s.166).

Çocuk kitaplarının bu tarihten sonra, klasik peri masalları ve çocuk şiirlerine dayanmak yerine, daha gerçekçi bir anlayışla hazırlandığı, değişen toplumun yüzünü anlattığı, çağın getirdiği makineleşmeden, bilimden bahsettiği görülmektedir. Önde gelen yazarlar ve ressamlarca üretilen kitaplarda resimler ve tipografinin iç içe geçtiği, genellikle eğlenceli, neşeli bir tipografik anlatım ve dinamik sayfa tasarımı göze çarpmaktadır.

Resim 29. Vladimir Lebedev, *The Alphabet*, 1925

(Rowell, 2002, s.169)

Resim 30. Petr Miturich, *Piano In Nursery*, 1920

(Rowell, 2002, s.167)

Resim 31. Isaachar Ber Ryback, *Little Tales For Little Children*, 1920

(Rowell, 2002, s.167)

Modern sanat akımlarının kitap tasarımında görselliği öne çıkaran, metni, şiiri görselleştiren çalışmaları, çocuk kitaplarında da metin olmaksızın görselliği kullanarak hikaye anlatma çabalarını güçlendirmiştir. 20. yüzyılda bu biçimde tasarlanmış başarılı örnekler görmek mümkündür. Özellikle Japonların bu konuda günümüzden çok önce, şu an okul öncesi kitaplarında amaçlanan yalnızca resimle hikaye anlatmayı başarabildikleri görülmektedir.

Resim 32. Koga Harue'nin Tasarladığı Bir Resimli Kitap *Mid-Winter Night's Dream*, 1931 (www.kodomo.go.jp/gallery/KODOMO_WEB/gallery/g_e072.html)

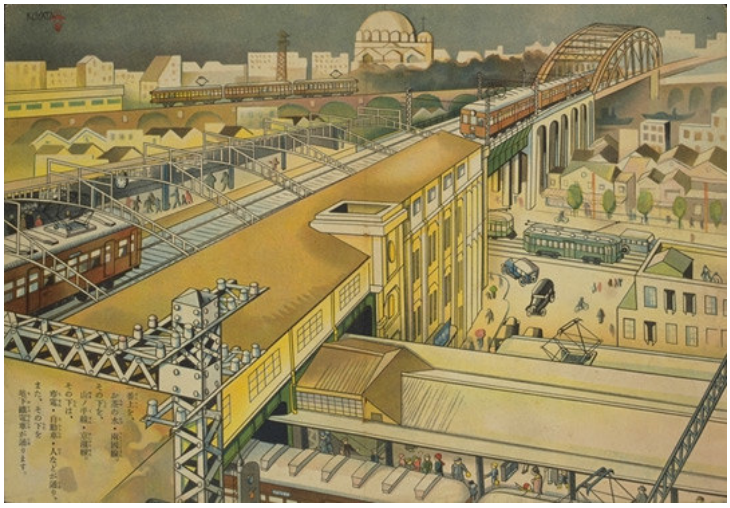

Resim 33. Koga Harue, *Winter*, 1932
(www.kodomo.go.jp/gallery/KODOMO_WEB/gallery/g_e073.html)

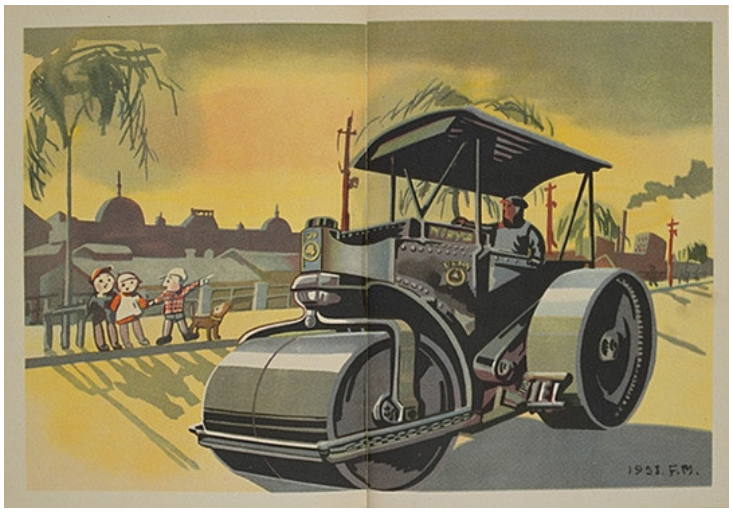
1920'li yılların sonlarıyla 1930'larda yayınlanan Japon çocuk kitaplarındaki modern hayat tasvirleri de modern sanat akımlarının tasarımdaki etkisini göstermektedir. Kitap resimlemelerinden, 20. yüzyıldaki mekanik teknolojik devrimin günlük hayata olan yansımaları sezilmektedir.

Resim 34. Yasui Koyata, *Railway Bridge*, 1931
(www.kodomo.go.jp/gallery/KODOMO_WEB/gallery/g_e067.html)

Resim 35. Yasui Koyata, *Akihabara Station*, 1932
(www.kodomo.go.jp/gallery/KODOMO_WEB/gallery/g_e070.html)

Resim 36. Matsuyama Fumio, *Road Roller,* 1931
(www.kodomo.go.jp/gallery/KODOMO_WEB/gallery/g_e061.html)

1920'lerde, tüm dünyada olduğu gibi, Japonya'da da toplumsal yaşam dönüşüme uğramış, şehirleşme, mekanik teknolojik devrim sanatın toplum içindeki yerini de değiştirmiş ve daha önemli kılmıştır. Bu, Japon çocuk kitaplarına da yansımıştır. Modernleşme, toplumsal yaşamın tümünde ve sanatta etkili olmuştur. Çoğu zaman ikisi birbirini etkilemiştir. Bu dönemdeki kitaplar, hikaye illüstrasyonu ve resimlemelerinden ibaret değildir. Renkli günlük yaşamı ve çocukların hayal güçlerini de resmetmektedir. (http://www.kodomo.go.jpl).

Resim 37. Kawakami Shiro, *The Fireside,* 1929
(www.kodomo.go.jp/gallery/KODOMO_WEB/gallery/g_e039.html)

Resim 38. Okamoto Kiichi, *A Modern Urashima Taro*, 1930
(www.kodomo.go.jp/gallery/KODOMO_WEB/gallery/g_e089.html)

Resim 39. Matsuyama Fumio, *Dredging The River*, 1931
(www.kodomo.go.jp/gallery/KODOMO_WEB/gallery/g_e062.html)

20. yüzyılda çocuk kitaplarında, modernizmle birlikte değişen ve bugüne kadar gelen önemli şey, görerek anlamanın üzerinde durulmasıdır. Şimdi de özellikle okul öncesindeki kitaplarda amaçlanan tasarım yöntemi, geçtiğimiz yüzyılda da denenmiş ve iyi sonuçlar alınmıştır. Amerikalı kitap resimleme ve grafik sanatçısı Lionni, çocuklara çakıl taşlarından şekiller yapmayı, taşlar üzerine resimler çizmeyi öğretmektedir. Kitapları ilk yayınlandığında çokça eleştirilen Lionni, resimleriyle hayal gücünü harekete geçirdiğinden başarılı olmuştur. (Alpay, 1975, s.68).

Çocuk kitaplarında bu tür resim oyunları, hem yaratıcılığı güçlendirmesi hem de resim yeteneğini geliştirmesi bakımından 20. yüzyılda pedagojik açıdan takdir toplamıştır.

> Alman sanatçı Othma Alf çocuklar için metinsiz resimli kitap hazırlamıştır. Çocuk, resimlere bakarak kendisi hikayeler uydurmak zorundadır. Bu yol da oldukça başarılı sonuçlar vermektedir. Aynı türde Japon'yadan örnekler alabiliriz. Bu örneklerde "görme"nin "anlama"nın felsefesi" üzerinde duruluyor. Resimlerle bir şeyler anlatılmak istendiği, ebeveyn ve yetişkinlerden önce çocuklarca farkedilmektedir. (Alpay, 1975, s.69).

2.5.2. Çocuk Kitapları Alanında Deneysel Tasarım Örnekleri

Grafik tasarımı bir bütün olarak etkileyen ve kabul gören biçimsel yaklaşımlar, dönem dönem etkili olsa da, tasarımcı için kuralları yıkmak ve yeni yollar denemek her zaman rastlanan bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Modernizmle birlikte başlayan, kitabın içeriğine ve onun planlanmış kitlesine en uygun tasarımı yaratma çabaları, yıllar boyunca karşımıza değişik baskı tekniklerinin, farklı malzemelerin ve anlatım biçimlerinin kullanıldığı kitapları çıkarmaktadır. Bu kitaplar çoğu zaman, tasarımcı için yapılan tasarımlar olarak görülmektedir ve aslında tipografi, imaj, sayfa düzeni gibi tüm tasarım elemanlarının zekice, çoğu zaman kışkırtıcı ve aykırı bir şekilde kullanıldığı çalışmalardır. Bu kitapların çoğu, seri üretime geçemeyen ve yalnızca sergilenebilen, zaman zaman da bir enstalasyon olarak da tasarlanmaktadır.

Kuşkusuz bunların içinde belli bir estetik ve tasarım kaygısı yanında, okuyucuyla bütünleşmeyi de amaçlayan ve çoklu üretime olanaklı örnekler de bulunmaktadır ki

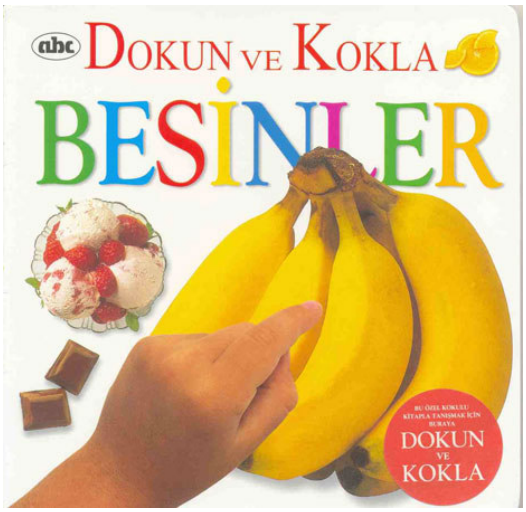
günümüzde bu yöndeki çabanın öne çıktığı görülmektedir. İlk başlarda sadece sergilenen "nesne kitap" ya da "sanat kitabı" diye de anılan bu deneysel formlar, günümüzde çoğu tasarımcının tercih ettiği formlara dönüşmektedir. Özellikle çocuk alıcının dikkatini kitaba yöneltmek giderek zorlaştığı için en çok da çocuk kitaplarında geleneksel formlardan uzaklaşılmaktadır.

Günümüzden elli yıl önce, televizyonun, bilgisayarın günlük yaşantımızı işgal etmediği günlerde, çocuk kitabının değil herhangi bir resimli kitabın bile bir çocuğun ilgisini kolaylıkla çekebildiğini düşünmek hiç de zor değildir. Bugün ise bir çocuğun, özellikle okul öncesi dönemdeki bir çocuğun ilgisini kitaba yöneltmek için, kitabın onun beş duyusuna hitap eden özellikler taşıması gerekmektedir. Bu nedenle tüm dünyada ve ülkemizde, görme duyusunun yanında, dokunma ve işitme duyularını da harekete geçiren, çocuğu aktif hale getiren kitap tasarımları görülebilmektedir.

Ülkemizde örneklerine yurtdışına oranla daha az rastlasak da; kitapçı raflarında üç boyutlu masal kitapları, nesne ve hayvanları dokularıyla tanıtan kitaplar, hayvanları sesleriyle tanıtan sesli kitaplar, farklı malzemelerle ve boyutlarda hazırlanmış kitaplar, yapıştırma ya da yapboz oyunlarını içeren eğlenceli kitaplar görmek olanaklıdır. Bunların bir kısmı birbirine benzerliği, kullanılan malzemeler ya da salt ilgi çekmek için kurgulanması nedeniyle eğitimciler tarafından eleştirilse de aralarında başarılı örnekleri de bulunmaktadır.

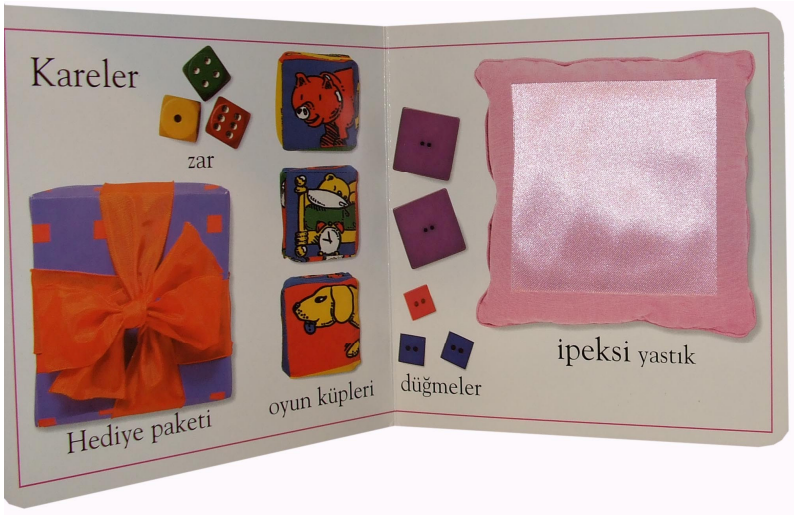

Resim 40. Karton Bir Çanta İçinde Sunulan 6 Kitaptan Oluşan *Dokun Ve Kokla* Kitapları (Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Resim 41. *Dokun ve Kokla* Kitaplarından Sayfalar

Şekiller Kitabında Bazı Nesnelerin Yüzeyi Uygun Dokularla Kaplanmış

(Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Resim 42. Sesli Kitap *Duygularım*

Butonlara Basıldığında Neşe, Üzüntü, Kızgınlık Gibi Duyguların Çocuk Ağlaması, Gülmesi Gibi Seslerle Duyulabildiği Ve Bu Seslerin Resimlerle Desteklendiği Bir Okul Öncesi Kitabı

(Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Resim 43. Sesli Kitap *Çiftlik Hayvanları*

Butonlara Basıldığında Hayvan Seslerinin Duyulduğu, Her Sayfada Bir Çiftlik Hayvanının Tanıtıldığı Sesli Kitap (Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Resim 44. *Büyük Kedi Küçük Kedi*

Kumaştan Yapılmış Bir Resimli Kitap (Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Resim 45. *Kırmızı Başlıklı Kız*

Dokunma Duyusunun Kullanıldığı Bir Hikaye Kitabı. Kurdun Kulaklarının Olduğu Bölüm Tüylü Bir Yüzeyle Kaplanmış (Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Resim 46. Afiş Kitap, *İlk Kavramlarım*

Çocuklara Öykülerle Renk, Sayı, Şekil Ve Büyük-Küçük Kavramlarını Tanıtan, İçinde Beş Adet Afiş Kitabın Yer Aldığı Bir Okul Öncesi Kitabı. Kitapların Her Sayfası, Açıldığında Biraz Daha Büyüyerek, Tüm Sayfalar Açıldığında Kavramla İlgili Bir Poster Ortaya Çıkmaktadır

(Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Resim 47. Yapboz Kitap, *Peter Pan*
Karşılıklı Sayfalarından Biri Yapbozdan Oluşan 4-6 Yaş Grubu İçin Hikaye Kitabı
(Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Resim 48. *Sağ Ve Sol Eller Kitabı* (Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Okul öncesi dönemde, çocuk kitaplarındaki deneysel formlar, ancak çocukla etkileşim kurabilecek ve onun birden çok duyusuna hitap edebilecek şekilde tasarlandığında amaçlanan grafik tasarım dilini ve deneysellikten kast edilen formu yansıtmaktadır. Bu şekilde yalnızca kitaptaki görsel uyaranların zenginliği değil, kitabın malzemesi de çocukla iletişime geçmektedir. Çocuk, kitabı yalnızca görerek değil dokunarak, hissederek ya da işiterek de algılamaktadır. Okuyucusuyla iletişim kurmada grafik tasarım dilini ve kitap yapım malzemesini de kullanan nesne-kitap, böylece okul öncesi çocuk kitaplarında da kendini yalnızca göstererek değil, aynı zamanda hissettirerek, çocukla etkileşim içinde olarak, oyun kurarak, farklı duyulara yönelerek amacına ulaşmaktadır.

Bir yetişkine daha önce hiç görmediği bir nesne, canlı ya da yer sayfalarca anlatılıp tasvir edilebilir, yetişkin bir insan anlatılan şeyi, geçmiş deneyimlerinden yola çıkarak hayal edebilecek, zihninde canlandırabilecektir. Fakat her şeyi ilk kez öğrenen, okul öncesi dönemdeki bir çocuğa, daha önce hiç bilmediği, görmediği bir şeyi bu şekilde anlatmak çoğu zaman sonuç vermeyecektir. İşte bu yüzden okul öncesi kitaplarında başta görsellik olmak üzere, kimi zaman doku, koku hatta ses hem kavram hem hikaye anlatımında, algılamayı ve anlamayı kolaylaştırmakta ve hayal etmeyi harekete geçirmektedir.

Daha önce tavşan görmemiş bir çocuğa, tavşanı tarif etmek bir sonuç vermeyecektir, ama dokun-hisset kitaplarında çokça rastladığımız şekilde bir kısmı tüylü bir dokuyla kaplanmış bir tavşan resminin olması daha kolay ve doğrudan bir algılamayı sağlayacaktır. Böylece kitap, zaten çevresindeki her şeyi ilk başta görerek ve dokunarak algılayan çocuğa ulaşabilmektedir.

Kitabın bu yeni formu, alıştığımız şekilde yalnızca metin yoluyla okuyucusuyla iletişime geçen halinden bir hayli uzaklaşmakta ve içeriği taşıma görevinden çok içeriği oluşturmaktadır. Bu biçimde kitap, okuyucuyla olan temasla kendini okutmaktadır. Kitabın fiziksel varlığı, görselliği, dokusu metnin yerini almaktadır. Kimi zaman hiçbir tipografik öğe olmadan da kitap çocuğa ulaşabilmektedir. Zaten okul öncesi kitabın

hedef kitlesi okuma yazma bilmeyen çocuktur, önemli olan görselliğiyle, dokusuyla çocuğa ulaşabilmesi ve bir şeyler anlatabilmesidir.

Birinin çocuğa kitap okuması yerine, çocuğun kendi başına da kitabı anlaması önem kazanmaktadır, bu biçimde çocuk kitabı görerek, dokunarak, belki de koklayıp işiterek okuyacaktır. Okul öncesinde kitap, metni ileten bir araç olmaktan uzaktır, metni iletmekten çok kendini okutmak amacındadır.

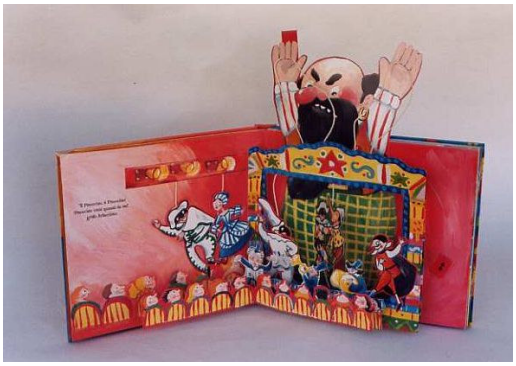
Her biçimde yapılanmaya ve etkinlik geliştirmeye açık olan okul öncesi kitaplarının bu yeni formunu, belli bir çerçeveye sokmak ve tasarım kriterlerini belirlemek şimdiden olanaklı olmasa da, önemli olan kitabın salt metni ileten bir nesne olmaktan çıkarılmasıdır, kitap bunu iyi resimlemeyle de yapabilir, pop-up kitaplar (sayfaları açıldıkça 3 boyutlu resimlerin yüzeyden kabararak çıktığı kitaplar) da bunun en iyi örneklerindendir. Okul öncesinde deneysellikle betimlenen bu yeni kitap formunda beklenen şey, alışılmadık, şaşırtan, çocuğu etkin kılabilen, fayda sağlayan bir tasarım yaratmaktır. Bu, kimi zaman sadece görsellikle sağlanabilir, doku, koku, ses kullanılabilir, ya da bir oyun gibi tasarlanıp eğlendirerek de istenen sonuç elde edilebilir.

Resim 49. Robert Sabuda, *Cookie Count*
(www.amazon.com/gp/product/images/0689811918/ref=dp_image_0?ie=UTF8&n=283155&s=books)

Resim 50. İtalyan Tasarımcı Massimo Missiroli'nin Pop-Up Kitap Biçiminde Tasarladığı Dünyaca Ünlü Hikaye *Pinokyo*
(http://robertsabuda.com/intgallery_files/Italy/missiroli.html)

Resim 51. Kolombiyalı Tasarımcı Diana Guzmán Pedraza'nın *Camaleon* İsimli Pop-Up Kitabı (http://robertsabuda.com/intgallery_files/columbia.html)

Resim 52. *Alice's Adventures İn Wonderland,* Robert Sabuda'nın Tasarımı (www.robertsabuda.com/store/popup_image.php/pID/63)

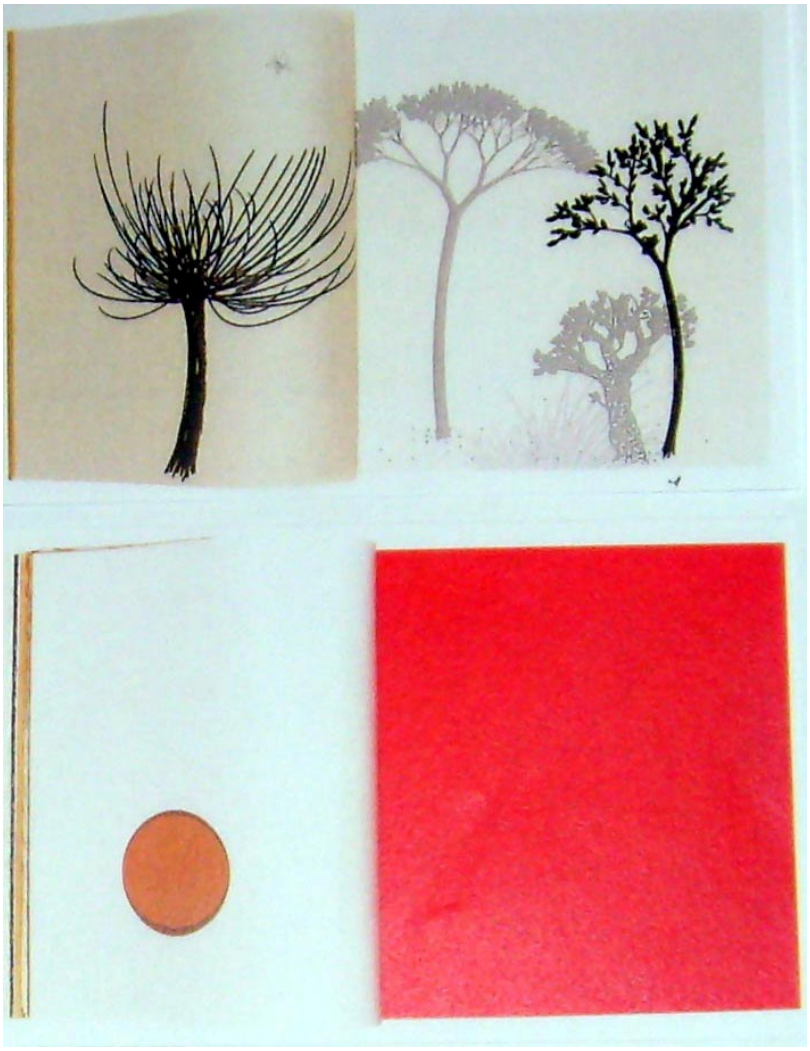

Resim 53. *Alice's Adventures İn Wonderland*'in Japonya Baskısı
(www.robertsabuda.com/store/popup_image.php/pID/147)

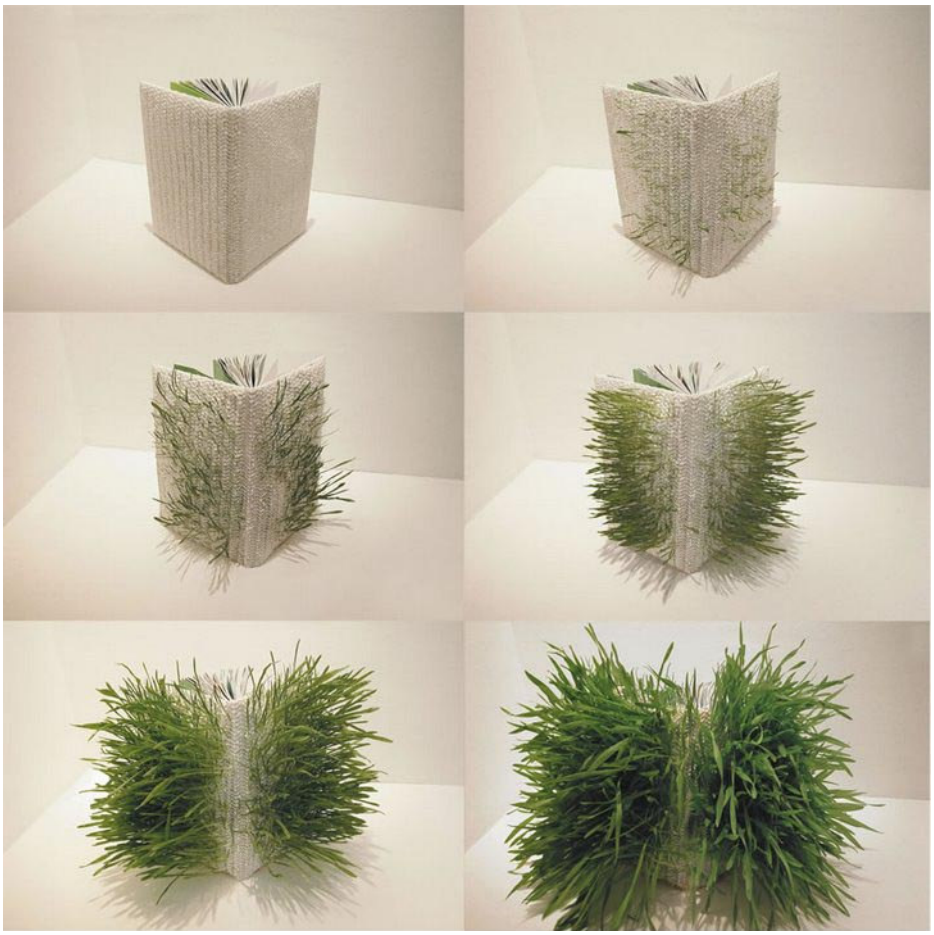

Resim 54. *Kuniberta's Merry Marble.* İllüstrasyonu Martina Leykamm'a Ait Bir Pop–Up Kitap
(www.haba.de/Book_Game.game_book.0.html?&no_cache=1)

Resim 55. Bruno Munari, *La Favola Delle Favole*; İki Klipsle Birbirine Tutturulan Geniş Yapraklardan Oluşmakta, Sayfaları Da Rahatça Çıkarılabilmektedir İnsanlar, Yerler, Olaylar Ve Hava Olmak Üzere Dört Öğeye Yer Veren Kitabın Ardındaki Düşünce; Çocuğun Hayal Kurmasına, Kendi Hikaye Ve Çizimlerini Yaratmasına İzin Vermesidir
(Fawcett-Tang, 2001, s.B70)

Resim 56. *Jungle Book* Kapağı Tohum İçeren Özel Bir Kağıttan Yapılmış Bu Kitabın, İki Hafta İçinde Kapağındaki Tohumlar Yeşermekte Ve Kitap Adına Uygun Bir Şekle Dönüşmektedir
Sanat Yönetmenleri; Uschi Henkes, Ana Casanova, Marcos Fernandez
(www.adverbox.com/the-jungle-book/)

Resim 57. *Roly Poly Book,* Kees Moerbeek

(Orjinalden Fotoğraf Çekimi)

Resim 58. *Tactilo Loto*

Dokunsal Algı Amaçlı 3 Yaş Grubuna Yönelik Bir Tasarım

Saat Oku Çevrilir Ve Hangi Dokuda Durduysa Aynı Dokuda

Olan Hayvan Resimli Kart Bulunur

(www.zekids.com/query2.asp?urun_kodu=179)

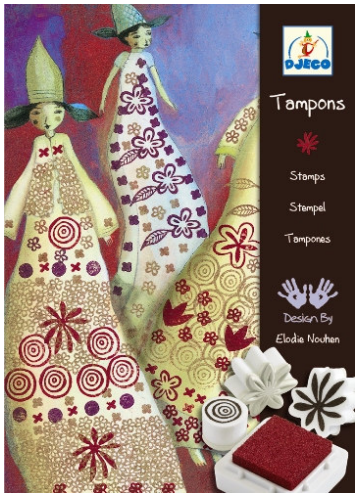

Resim 59. Okul Öncesinde Aktivite Materyali Olarak Tasarlanmış Bir Takvim

Mıknatıslı Parçalar Tahtaya Yapıştırılarak Günlük Program, Tarih, Hava Durumu İşaretlenir

4 Yaş Grubuna Yönelik

(www.zekids.com/query2.asp?urun_kodu=183)

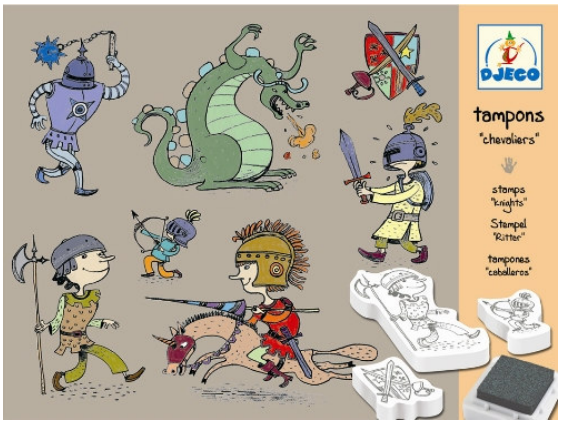

Resim 60. *Tampons Stamps Stempel Tampones*

Elodie Nouhen'in tasarladığı 6 Yaş Grubuna Yönelik Bir Etkinlik Kitabı

Farklı Şekil Ve Büyüklükteki Damga Ve Renkli Mürekkepler Kullanılarak Elbise Motifleri Yapılır

(www.zekids.com/query2.asp?urun_kodu=192#)

Resim 61. *Tampons Chevaliers*

5 Yaş Grubuna Yönelik Bir Etkinlik Kitabı

Damga Ve Mürekkepler Yardımıyla Ortaya Çıkan Karakterler Boyanır

(www.zekids.com/query2.asp?urun_kodu=197#)

Resim 62. *Origami,* Pascale Estellon

Çocukları Origamiyle Tanıştıran 4 Yaş Grubuna Yönelik Bir Tasarım

(www.zekids.com/query2.asp?urun_kodu=190)

2.5.3. Günümüzde Türkiye'de Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının Değerlendirilmesi ve Öneriler

Çocuk kitapları yayıncılığı, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de büyük ekonomik getirisi olan bir alandır. Eğitimin öneminin, yadsınamaz bir gerçek olduğunun kabul edildiği ve sıklıkla tekrarlandığı günümüzde, kitabın çocuk eğitimindeki yeri de tartışılmaz bir gereklilik olarak kabul görmektedir. Bu nedenle her ebeveynin, özellikle okul öncesi dönemde, çocuklarına renkli, resimli kitaplar almayı, bir görev bilmesi, genel bir alışkanlık haline dönüşmektedir. Bu noktada gerek anne babanın kitap seçimleri, gerek piyasaya sürülen kitapların denetimsizliği sorun yaratmakta ve bu da yazarları, çocuk gelişim uzmanlarını, eğitimcileri, mevcut çocuk kitaplarını ve alıcı seçimlerini eleştirmeye itmektedir.

Geniş bir pazar olması nedeniyle çocuk kitabı basma konusunda adeta birbirleriyle yarışan yayınevlerini ve çocuk kitabı patlamasını, yazarların yanı sıra yayınevleri çalışanları ve editörler de değerlendirmektedir.

Bordo- Siyah Klasik Yayınlar yayın asistanı Merve Okçuoğlu; genç nüfusa sahip bir ülke olarak çocuklara yönelik ürünlerin piyasada her zaman ciddi bir tüketimi olduğuna, kitabın bugün bir tüketim çılgınlığına döndüğüne değinmektedir. Kitapların kaliteli ve makul fiyatla sunumundaki dengesizliği ve bu konudaki çalışmaların yetersizliğini işaret ederek, bu açıktan hareket eden birçok yayınevinin de alelacele hazırlanmış kitapları piyasaya sürüp kazanç sağlamaya baktığını belirtmektedir. Edisyonel ve görsel kaliteyi arttırma ve sağlama sorumluluğunun yayınevlerine düştüğünü vurgularken, güzellik duygusu gelişmemiş, yaşamı renkleri içinde göremeyen, dolayısıyla tekdüze büyüyen, kültürden uzaklaştırılmış nesiller yerine, kültürün evrenselliğini ve resim tadını gören ve bilen nesiller yaratmak zorunda olduğumuza dikkat çekmektedir. ("Çocuk Yayınlarında Artış Var" Gazete Kadıköy).

Günümüzün bilgisayar çağı çocuklarına ulaşmak için nasıl bir yol izlenmeli, kitapla çocuğun dikkati nasıl çekilmeli sorusuna, farklı bakış açılarıyla yaklaşılmaktadır. Çocuğun dünyasına inmek, günümüzün koşullarında, sadece popüler kahramanlar,

teknolojik uzay çağı öyküleri ya da aşırı fantastik, gerçeküstü öğelerle mi olmalı yoksa ona çevresini, dünyayı daha gerçekçi şekilde mi tanıtmalı soruları tartışılmaktadır. Hemen hemen aynı görsellikle ve aynı içerikle çıkan tüm popüler çocuk kitaplarının aslında çocuk dünyasına iyi ve doğru bir şekilde ulaşmak yerine, çocuğun düşünsel yapısını belli bir noktaya çektiği de ileri sürülmektedir.

İyi bir çocuk kitabının; sadece iyi resim, iyi kağıt, iyi baskı gibi öğelerin bir araya gelmesiyle olmayacağı savunulurken, kitabın estetik ve görsel elemanlarının niteliğinin, kitabın yazınsal niteliğinden düşük olmaması gerektiği de vurgulanmaktadır. Marmara Üniversitesi öğretim üyesi prof. Mustafa Aslıer, çarpıcı bir tespitte bulunuyor ve bir ülkenin "sosyal gelişmişliği" ile o ülkenin çocuk kitapları arasında doğrusal bir ilişki olduğunu belirtiyor. Buna göre bir toplumda çocuklara sunulan şeylerin kalitesi, o toplumun da kalitesini belirlemektedir. "Çünkü en önemli bilgi aktarım aracı olan kitapların içerik ve görsel kalitesi ne kadar nitelikliyse, bu yolla bilgi alan çocukların yarınlarda oluşturacağı toplumsal nitelik da aynı oranda artmış olacaktır." ("Çocuk Kitapları Hakkında Ne Dediler?" http://www.kitappostasi.com).

Kitap Postası dergisinde Nihat Vuran'la yapılan söyleşide eleştirilerle birlikte birtakım öneriler de dile getirilmektedir.

> Kitapların görselliği konusuna gelince… Çocukların dünyasında görsel algılama çok önemlidir. Hangi yaş grubundan olursa olsun, okuma bilincini kazanma süresi boyunca çocuklar, görselliğin gücüne daha fazla ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle çocuk yayınlarında yer alan resimlemeler ve kitap tasarımı niteliği etkiler. Çok güzel bir metin, kötü bir görsellik nedeniyle heba olabilir. Görsel niteliğin artması, çocuklardaki estetik duyarlılığın da oluşmasını sağlar. Estetik duyarlılığa sahip olmayan insanların beğenileri ve ürettiği işler ise zarafetten, güzellikten yoksundur. "Güzel gören insan güzel düşünür." Gerçeğini atlamamak gerek. Bu anlamda Türkiye'de büyük bir kaos var. Çocuk kitaplarında öyle çizgiler var ki; görünce insanın içi sızlıyor. Artık bu toplumu çöp adam zihniyetinden ve ilkokul öğrencisi seviyesinde çizilen bayağı resimlemelerden kurtarmak gerekiyor. Bu konuda imkan verildiğinde çok iyi işler çıkaran insanların olduğunu da biliyoruz; üç beş kuruşun hesabına değil, işin kalitesine bakmalıyız. ("Çocuk Kitapları Hakkında Ne Dediler?" http://www.kitappostasi.com).

Önceki yıllarda ekonomik yetersizlikler gibi nedenlerle çok fazla üretimin yapılamadığı çocuk kitabı yayıncılığı, günümüze gelen süreçte üretimin kolaylaşıp hızlanmasıyla artış göstermiştir. Daha önce okul öncesi dönemden bahsedilmezken, zamanla okul öncesi döneme ve eğitime verilen önemin artması ve bu alanda yapılan çalışmalar bu yaş dönemine yönelik kitapları da arttırmıştır. Önceleri çocuk kitabı denilince yalnızca öykü ve masallar akla gelirken şimdi en çok üretilenlerin okul öncesi döneme ilişkin kitaplar olduğu gözlenmektedir. Okul öncesi eğitimin yaygınlaşmasına yönelik sivil toplum kuruluşlarının toplumsal etkinlikleri, bu yöne dikkat çeken girişimler; bugün çocuk kitapları basan birçok yayınevinin okul öncesine yönelmesine neden olmaktadır. Fakat bu konuda kolaycılığa kaçılması, hem okul öncesi kurumları, hem de öğrenci ve eğitimcileri zora sokmaktadır.

Türkiye'nin ilk çocuk edebiyatı araştırmaları ve eleştiri dergisi Binbir Kitap'ın editörü Fatih Erdoğan Hürriyet Gazetesi'ne verdiği röportajda konuya şöyle yaklaşmaktadır:

> 80'li yıllarda okul öncesi eğitim genel müdürlüğü kuruldu. Buna bağlı olarak kitap gereksinimi ortaya çıktı. Daha önce 3-5 yayınevi okul öncesine yönelik çalışırken, bu sayı giderek arttı… … Bunların yarısından fazlası okul öncesi eğitime yönelik çalışmalar yapıyor. Özel sektörün kağıt üretmeye başlaması bu patlamayı destekledi. Çocuk kitapları renkli resimlerle birinci hamur kağıda basılmaya başlandı. Kitabın hazırlanma süresi çok kısaldı, maliyet düştü. Birinci hamur görgüsüzlüğü ortaya çıktı. Bazı yayıncılar sadece bu kağıdın kaliteyi sağladığı yanılgısına düştüler. Çocuk kitaplarının dışardan bakılınca hazırlanmasının çok kolay görünmesi, yalın bir metninin olması ticari iştahları kabarttı. Bir hafta sonunda alelacele beş kitap hazırlayanlar oldu. Oysa bu basit gibi görünen kitapların ardında çok ciddi emek var. Metinlerin edebi değer taşıması, resimlerinin çok ince düşünülmüş olması gerekir… … yetişkinler için bir roman yazsam, eleştirmenler beni köşelerinde topa tutar ama ben daha önemli olan bir kesime, çocuklara yönelik yazıyorum, kimse tek laf etmiyor. ("Kitaplar Güzel de İçinde Ne Var?" Hürriyet Pazar).

Öğretmenlerin kitap ve yayınevi seçimleri, çoğu zaman da Milli Eğitim Bakanlığı'nca dağıtılan kitaplar çocuk psikolojisine uygun olmadığı yönünde eleştirilmektedir. Yayınevlerinin uzman denetiminden geçmeden piyasaya gelişigüzel kitap sürdüğü ve bu kitapların kolayca okullarda yer aldığı konusu sıkça eleştirilmektedir. Okul öncesi eğitimi konusunda uzmanlaşmış akademisyenler ve okul öncesi eğitim kurumları yöneticileri ve öğretmenleri bu konuda nitelikli kitaplar üreten birkaç yayınevini

önermektedirler, eleştirilerini de velilerin bilinçsizce yaptığı tercihler ve yayınevlerinin bu alanı sadece kolay kazanç olarak görmeleri noktasında yoğunlaştırmaktadırlar. Kendi meslektaşlarını da eleştiren eğitimciler, kitap seçme konusunda birçok kurumun öğretmenlere danışmadığından ve okul-yayınevi anlaşmalarından ya da öğretmenlerin özensiz seçimlerinden bahsetmektedirler.

Milli Eğitim Bakanlığının ve okul öncesi eğitim kurumlarının bu konuda ilkeli davranması ve okul öncesi çocuk yayıncılığının kaliteli ve uzun soluklu hale getirilmesi de öneriler arasında bulunmaktadır. İlköğretimde her yıl yaşanan kitap sıkıntısı, okul öncesi kurumlarda da yaşanmakta, her anaokulunda ya da her okul öncesi sınıfında kullanılan kitaplar değişmekte, bazı okullarda iyi seçimler yapılırken bazı okullarda da niteliksiz yayınlarla eğitim sürdürülmeye çalışılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın nitelikli yayınları, yayıncıları desteklemesi ve denetimlerle kötü yayınların engellenmesi önerilmekte, görüşülen eğitimciler bu konuda yaşanan birçok sorunu ilkeli bir eğitim politikası ve çocuk yayıncılığı olmamasına bağlamaktadır.

Tez kapsamında, anaokulunda görüşülen eğitimciler, kitap seçiminde yeterince özgür davranamadıklarından, bu konuda yöneticilerin belirleyici olduğundan, eğitim kurumunun yayıncı ile olan anlaşmalarının o yılki kitap seçimini belirlediğinden yakınmaktadırlar. Devlet okullarında maddi imkansızlıklardan dolayı iyi kitap seçilemediğinden ve velilerin maddi yetersizliklerinin de bunda etkili olduğundan bahseden eğitimcilere göre, özel bir eğitim kurumunda maddi kaygılardan uzak, bilinçli bir eğitimci bu konuda daha özgür davranarak iyi seçimler yapabilmektedir. Okul öncesi çocuk kitapları basan çok sayıda yayınevi arasında, önerdikleri ve tercih ettikleri yayınevleri sorusuna ancak üç dört isim sayan eğitimciler, çok fazla kitap çıkmasına rağmen bu konuda uzmanlarla çalışan ve nitelikli kitaplar çıkaran çok az yayınevi olduğunu belirtmektedirler.

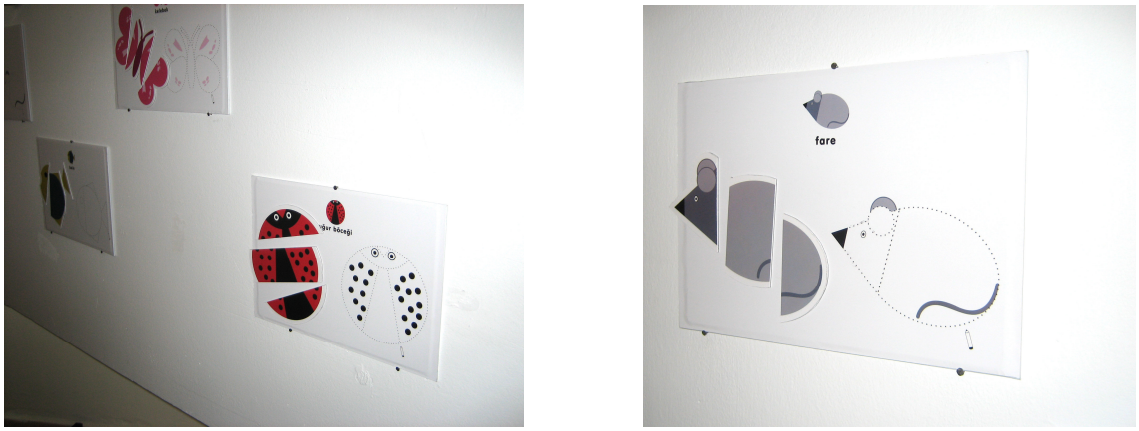
Ülkemizde belli bir eğitim politikası ve çocuk eğitimi bilincinin olmaması da bu sorunların varlığında etkili olmaktadır. Bu noktada belirleyici olanın genellikle Batılı eserler olması, uzun yıllar çeviri kitapların etkisinin sürmesi, özgün, kaliteli hikaye ve resimlemelerin azlığını ortaya koymaktadır. 1970'lerde çocuk kitapları konusunda sarf

edilen çaba; düzenlenen sergi ve açık oturumlar bu konuya dikkat çekmiş, özgün eserlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Belki de yeniden çocuk kitaplarının bu şekilde gündeme getirilmesi, sergilerle, yarışmalarla ve denetim mekanizmalarının işlemesiyle çözüm yollarının bulunmasını sağlayacaktır. Devlet kurumlarının işleyişi, maddi imkansızlıkları ve eğitime ayrılan bütçe bu konudaki çözüm yollarını kısa vadede tıkıyor gibi görünürken, yapılabilecek toplumsal etkinlikler yayınevlerini, tasarımcıları, eğitimcileri bir araya getirerek 1970'lerdeki kısa süreli etkinin kalıcı olmasını sağlayabilir.

3. UYGULAMALAR

Resim 63. *Çiz, Maketleri Birleştir, Hayvanları Tanı,* Arzu Ergöl, 2008
Parça Bütün İlişkisini Kavramaya Ve Şekilleri Öğrenip Çizmeye Yönelik Bir Aktivite Materyali
Mıknatıslı Parçalar Birleştirilip Hayvan Maketleri Oluşturulur Ve Referans Çizgiler
Yardımıyla Hayvan Şekilleri Çizilir

Resim 64. *Çiz, Maketleri Birleştir, Hayvanları Tanı,* Arzu Ergöl, 2008

Resim 65. *Kavram Küpleri,* Arzu Ergöl, 2008

Zıt Kavramlar, Sayılar, Ana Ve Ara Renkler, Varlık-Sayı İlişkisi Gibi Okul Öncesindeki Temel Konuları Kavratma Amaçlı Aktivite Materyali

Resim 66. *Kavram Küpleri,* Arzu Ergöl, 2008

Resim 67. *Kavram Küpleri,* Arzu Ergöl, 2008

Resim 68. *Renkler,* Arzu Ergöl, 2008

Nesneleri Renklerine Göre Gruplamaya Yönelik Bir Aktivite Materyali

Katlanıp Saklanabilen, Yere Ya Da Masaya Serilip Kullanılabilen Beyaz Fon Üzerinde

Renkli Maketler Renk Kodlarına Göre Yerleştirilir

Resim 69. *Renkler,* Arzu Ergöl, 2008

Resim 70. *Renkler,* Arzu Ergöl, 2008

Resim 71. *Hayvanların Dünyası,* Arzu Ergöl, 2008
İç İçe Geçmiş İki Karttan Oluşan, Hayvanlar Ve Yaşadıkları Yerlerin Öğrenilmesini Amaçlayan Resimli Kartlar

Resim 72. *Hayvanların Dünyası,* Arzu Ergöl, 2008

4. SONUÇ

Araştırma kapsamında, insan-kitap ilişkisinin, eğitim ve kültürel yaşamdaki yerinden hareketle, okul öncesi dönemdeki kitapların, çocuğun yaşama hazırlanmasındaki rolü üzerinde durulmuş, bu nedenle çocuk kitaplarının geçtiğimiz yüzyıldan günümüze dek tasarım açısından geçirdiği değişimler gözden geçirilmiştir.

Konunun çok yönlü incelenmesi ve tarihsel bağlamda ortaya konması için önce çocuk kitaplarının tarihsel gelişimi, ilk çocuk kitapları ve modernleşmeyle birlikte çocuk kitaplarının konularında ve tasarımında görülen değişimlere yer verilmiştir. Konu sınırlandırılarak okul öncesi dönem, okul öncesi dönemdeki yaş grubunun kitapla olan ilişkisi, kitap konuları ve yaş grupları irdelenmiştir.

Okul öncesi dönem kitaplarının tasarım prensipleri ve tasarımdaki aktörler tanımlanmış ve günümüzde görsel mesaj yoğunluğu içinde geçen günlük yaşantının, bir çocuk için kitabı fark etmeyi ve sevmeyi zorlaştırdığından hareketle, çocuk kitaplarında görselliğin, yeni tasarım çözümlerinin, yeni kitap formlarının denenmesinin önemi vurgulanarak, bu konudaki örneklere yer verilmiştir.

Çocuk kitaplarının da hızlı bir biçimde değişen dünyada aynı kalamayacağı düşüncesi, geçtiğimiz yüzyılın çocuklarının ilgisini çeken görsel uyaranların azlığı, günümüz çocuklarının etrafında şekillenen çok renkli ve dijital dünyanın farklılığından doğmaktadır. Bu nedenle özellikle okul öncesine değinilmiş, kavramanın, öğrenmenin ilk kez yaşandığı bu dönemde, kitap formunda, resimlemede daha özgür davranılabileceği, oyun kurma ve etkinlik geliştirmeye açık kitaplar yaratılabileceği düşünülmüştür.

Türkiye'deki okul öncesi kitapları değerlendirilirken, problemlerin varlığında ve çözüm bulmada birçok kurumun devreye girmesinin öneminin olduğu fark edilmiştir. Eğitimcilerin okul öncesi dönemde kitaba verdikleri önem, tasarımdaki niteliğin çocukların üzerindeki etkisi, hem yayıncılıktaki hem eğitimdeki koşullar aslında bu konunun tüm yönleri ve aktörleriyle çözülmesi gerektiği düşüncesini güçlendirmektedir.

Okul öncesi eğitimcileri tasarımdaki, baskıdaki niteliğin artması, dünyadaki yeniliklerin takip edilmesi ve konunun canlı tutulmasını belirtirken, eğitimdeki ve kültürel yaşamdaki temel sıkıntılar ve konunun tüm aktörleri arasında organizasyonun olmaması çözümü güçleştirmektedir. Eğitim ve tasarım dünyasında yapılacak sosyal etkinliklerin, konunun temelden ve kurumlardan tek yönlü çözülmesini beklemekten daha etkili olacağı önerilirken, çocuk dünyasında kitabın yerinin ancak değişerek gelişerek, farklılaşarak ve sürekli yeni arayışlar içinde olarak yer alabileceği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Abacı, Oya. **Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Görsel Sanat Eğitimi**. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2003.

Alpay, Meral. Anhegger, Robert. **Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları.** İstanbul: Cem Yayınevi, 1975.

Arbuthnot, May Hill. **Children and Books.** Chicago: Scott, Foresman, 1964.

Bektaş, Dilek. **Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1992.

Blanck, Horst. **Antikçağda Kitap.** Ankara: Dost Kitabevi, 2000.

Book Design 2. New York: Chronicle Books, 1998.

Courtney, Cathy. **Speaking of Book Art**. Los Angeles: Anderson-Lovelace, 1999.

Demiray, Kemal. **Türkçe Çocuk Edebiyatı.** Ankara: M.E.B., 1963.

Dilidüzgün, Selahattin. **Çocuk Edebiyatı.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, 2004.

Drucker, Johanna. **The Century of Artists' Books.** New York City: Granary Books, 2004.

Fawcett-Tang, Roger ve Foges, Chris. **Experimental Formats.** İsviçre: Roto Vision, 2001.

Fawcett-Tang, Roger. **New Book Design.** London: Laurence King Pub., 2004.

Gökşen, Enver Naci. **Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız.** İstanbul: Okat Yayınevi, 1966.

Gürcan, Halil İbrahim. **Okuma Alışkanlığı İle Kitap Yayımcılığının Kültürel İletişim ve Teknolojisine Bağlı Sorunları Karşısında Türkiye Koşulları Temelinde Bir Model Önerisi.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 1999.

Gürcan, Halil İbrahim. **Kitap Yayımcılığı.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi, 1997.

Gürkan, Tanju. **Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, 2004.

Kitap Üzerine Anatomi Dersleri. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1993.

Labarre, Albert. **Kitabın Tarihi.** İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.

Manguel, Alberto. **Okumanın Tarihi.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.

Oğuzkan, A. Ferhan. **Çocuk Edebiyatı.** Ankara: Anı Yayıncılık, 2001.

Öcal, Orhan. **Kitabın Evrimi.** Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1971.

Postman, Neil. **Çocukluğun Yokoluşu.** Ankara: İmge Kitabevi, 1995.

Rowell, Margit. **The Russian Avant-Garde Book.** New York, N.Y: Museum of Modern Art, 2002.

Sarıkavak, Namık Kemal. **Çağdaş Tipografinin Temelleri.** Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004.

Smith, Keith A. **Structure of the Visual Book.** Rochester, NY: Keith Smith Books, 2003.

Uçar, Tevfik Fikret. **Görsel İletişim ve Grafik Tasarım.** İstanbul: İnkılâp, 2004.

Yıldız, Nuray. **Eskiçağda Yazı Malzemeleri ve Kitabın Oluşumu.** Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 2000.

Yörükoğlu, Atalay. **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk.** İstanbul: Özgür Yayın-Dağıtım, 1992.

365 Aıga Year in Design. New York: D.A.P, 2002.

Dergiler

Akyüz, Emine. "Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı", **Milli Eğitim Dergisi.** Sayı no 151, Temmuz, Ağustos, Eylül 2001.

Ersoy, Osman. "Okul Öncesi Dönemde Kitabın Önemi," **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni.** Cilt no 35, Sayı no 2, 1986.

Mehmet Yapıcı ve Şenay Yapıcı, "Bir Değer Olarak Çocukluk", **Bilim Eğitim ve Düşünce Dergisi.** Cilt no 4, Sayı no 4, Aralık 2004.

Neydim, Necdet. "Popüler Çocuk Kitapları ve Medyasının Çocuk Kültürüne Etkilerine Sosyolojik Gerçeklikler Açısından Bakış", **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi.** Sayı no 57, Kasım 2004.

Selahattin Arslan, Ali Karaçalı ve Hakkı Uslu, "Çocuk Edebiyatçıları Birliği Başkanı, Yazar Üzeyir Gündüz ile Öykü, Masal ve Çocuk Edebiyatı Üzerine", **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi.** Sayı no 41, Temmuz 2003.

Gazeteler

"Çocuk Yayınlarında Artış Var," **Gazete Kadıköy.** 17 Mart 2006.

Harani, Yavuz. "Kitaplar Güzel de İçinde Ne Var?," **Hürriyet Pazar.** 10 Mayıs 1998.

Hatay, Ayşegül. "Çocukluğun Modernleşme Sancısı," **Radikal.** 25 Kasım 2005.

Kemerli, Ahmet. "Evrensel Çocuk Anlayışına Doğru," **Zaman.** 24 Nisan 2002.

Kemerli, Ahmet. " 'Eşya'dan 'Çocuk'luğa," **Radikal.** 23 Nisan 2004.

Neydim, Necdet. "Çocuk Edebiyatının Ölüm Fermanı," **Cumhuriyet Kitap.** 22 Mayıs 2004.

Örnek, Aslı. "Kime Çocuk Denir?," **Radikal Kitap Eki.** 21 Şubat 2003.

İnternet

"Çocuk Kitapları Hakkında Ne Dediler?," **http://www.kitappostasi.com** (08.06.2006)

Geçgel, Hulusi. "Çocuk Edebiyatı," **http://www.izedebiyat .com** (05.04.2006)

Geçgel, Hulusi. "Türkiye'de Çocuk Kitaplarının Gelişimi," **http://www.izedebiyat .com** (17.04.2006)

Gezer, Tanzer. "Çocukluk ve Yetişkinlik Kavramları," **http://www.0-18.org.** (01.07.2006)

Gürboğa, Nurşen. "Çocukluğun Tarihi Üzerine," **http://www.kitapyayinevi.com.** (10.03.2006)

Kılınç, Taha. "Çocuk Kitabı Cafcaf mı Demek?," **http://www.kitappostasi.com.** (08.06.2006)

Ürkmez, Mediha. "Çocuklar ve Kitaplar," **http://www.beyazbulut.com** (27.09.2006)

http://colophon.com (15.03.2006)

http://www.hp.uab.edu/image_archive/ue/tablet02.jpg (05.04.2006)

http://www.egyptsbookofthedead.com/cont.php (05.04.2006)

http://www.hrc.utexas.edu (14.04.2006)

http://www.carto.net (17.04.2006)

http://www.woodsidepress.com/LINOTYPE.HTML (17.04.2006)

http://www.libraries.rutgers.edu/rul/news/archive_03/2003_06_rul_journal.shtml (18.04.2006)

http://fondosdigitales.us.es/public_books/1087/452052_high.jpeg (19.04.2006)

http://www.citrinitas.com/history_of_viscom/images/masters/baskerville.html (19.04.2006)

http://www.brown.edu (25.04.2006)

http://commons.wikimedia.org (17.05.2006)

http://www.amazon.com (25.11.2006)

http://www.bianet.org (17.12.2006)

http://www.meb.gov.tr (18.01.2007)

http://www.ucanbalik.com.tr (20.07.2007)

http://www.ya-pa.com.tr (20.07.2007)

http://www.aylacinaroglu.com (25.07.2007)

http://www.cangoknil.com (25.07.2007)

http://www.kokyayincilik.com.tr (27.07.2007)

http://popupbooks.com (28.07.2007)

http://popupbooks.net (28.07.2007)

http://robertsabuda.com (06.08.2007)

http://brownwatson.co.uk (12.08.2007)

http://www.kodomo.go.jpl (18.08.2007)

http://creativecriminal.blogspot.com (05.10.2007)

http://www.adverbox.com/the-jungle-book/ (05.10.2007)

http://www.haba.de (05.10.2007)

http://www.zekids.com (11.10.2007)

http://www.haba.de/Book_Game.game_book.0.html?&no_cache=1 (11.10.2007)

http://www.djeco.com (11.10.2007)